

Coğrafya Önemlidir!: Nüfus Yaşlanmasına Mekânsal Bir Perspektiften Bakmak**Ertuğrul Murat Özgür¹ Mustafa Yakar^{2*}**Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Coğrafya Bölümü, Sıhhiye-Ankara.¹Süleyman Demirel Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü, Isparta.²E-Posta: ertugrulumuratozgur@gmail.com¹E-Posta: yakarmustafa@gmail.com²

Geliş Tarihi: 2 Eylül 2021; Kabul Tarihi: 10 Aralık 2021

Doi: 10.24876/senex.2022.42

Künye: Özgür, E. M. ve Yakar, M. (2021). Coğrafya Önemlidir!: Nüfus Yaşlanmasına Mekânsal Bir Perspektiften Bakmak. *Senex: Yaşlılık Çalışmaları Dergisi*, 5(2), 3-29. 0000-0002-2146-7721¹ 0000-0001-6917-2589²**Özet**

Bu makalede, önce kuramsal olarak sosyal ve beşerî bilimlerin mekânı ve mekânsallığı sosyal teoriyle ilişkili olarak çalışmalarda kullanma gereksinimi; çok paradigmatlı beşerî coğrafyanın yaşlanmayı ele alış biçimi anlatılmış ve mekânsal örüntülerin, araştırma ve politika/uygulama süreçlerinde neden dikkate alınması gerektiği irdelenmiştir. Makalenin ikinci kısmında ampirik olarak Türkiye bağlamında farklı zamansal-mekânsal ölçeklerde yaşlanma örüntüleri haritalanmış ve bu yolla, hem mekânsal hem de zamansal ölçeklerde ortaya çıkan farklı yaşlanma örüntülerinin önemi tartışılmıştır. Çalışmada temel veri seti olarak TÜİK'in nüfus istatistikleri ve projeksiyonları kullanılmış, bunlardan yeni veriler üretilmiş ve tüm veriler CBS yazılımı kullanılarak görselleştirilmiştir. Ampirik bulgular, yaşlı nüfus oranlarına göre oluşturulan yaşlanma düzeylerinin Türkiye'de farklı mekânsal ölçeklerde değiştiğini, mekânsal ünite küçüldükçe yaşlanma örüntüsünün netlik kazandığını ve çeşitlendiğini ortaya koymuştur. Ayrıca il düzeyinde yaşlanmanın mekânsal örüntüsünün zamansal boyutta bir yaşlanma geçişi oluşturduğu da göstermiştir. Çalışmanın sonuçları yaşlanmadaki mekânsal-zamansal farklılıkların güncel ve geleceğe dair konumsal kararları, aynı zamanda da bölgesel ve yerel refahı etkileyebileceği düşüncesiyle ulusal düzeydeki politikaların bölgesel/yerel ihtiyaçları karşılayabilmesi için yaşlanmanın farklı mekânsal ünitelerde ve zamanlarda mekânsal-zamansal örüntülerinin dikkate alınması gerektiğine vurgu yapmıştır.

Anahtar Kelimeler:

Nüfusun Yaşlanması • Coğrafi Düşünce • Mekansal Dönüş • Zaman-Mekansal Örüntü • Türkiye

Geography Matters!: Looking at Population Aging from a Spatial Perspective**Abstract**

Initially, this article has addressed the need to use the space of social and human sciences and spatiality in studies in relation to social theory and the way in which multi-paradigm human geography deals with aging is explained and why spatial patterns should be taken into account in research and policy/implementation processes. In the second part of the article, aging patterns in different temporal-spatial scales have been empirically mapped in the context of Turkey, and the importance of different aging patterns that occur at both spatial and temporal scales has been discussed. The population statistics and projections of TÜİK were used as the basic data set, new data were generated and all data were visualized using GIS software in the study. The empirical findings have revealed that the aging levels created according to the proportions of the older population vary in different spatial scales in Turkey, and the aging pattern becomes clearer and more diversified as the spatial unit becomes smaller. It has also been demonstrated that the spatial pattern of aging at the provincial level creates an aging transition in a temporal dimension. The results of the study has emphasized the importance of taking the spatial-temporal patterns of aging in different spatial units and times into consideration to counter regional/local needs at the national level, with the reasoning that the spatial-temporal differences in aging can affect current and future spatial decisions, as well as regional and local welfare.

Keywords:

Population Aging • Geographic Thought • Spatial Turn • Spatio-Temporal Pattern • Turkey

1. Giriş

Nüfus yaşlanması, dünyada 21. yüzyılın baskın sosyo-demografik olgusal gerçekliklerinden biri haline gelmiştir. Türkiye’de 2000’li yıllardan itibaren yaşanan demografik dönüşümün en önemli olgularından biri de nüfusun yaş kompozisyonunu değiştiren yaşlanma olmuştur. Türk toplumu, yakın bir gelecekte (bazı yerlerde halen yaşanan) bu yeni gerçeklikle daha yaygın şekilde yaşamak zorunda kalacak ve böylece bireyler, hane halkları, topluluklar, örgütler, işletmeler, endüstriler, hükümetler ve sivil toplum, sayısı ve oranı gittikçe artan yaşlı insanların zorlukları ve fırsatları ile karşı karşıya gelecektir (Özgür, 2020, s. 79).

Bilimsel açıklamalarda zaman ve mekâna farklı önem atfetmenin epistemolojik dayanakları olduğu ileri sürülemez de sosyal bilimlerin kurgusu içinde zaman, genellikle çok önemli bir yer tutarken mekân, genellikle ikincil konuma itilmiş ya da çoğu kere dışlanmış (Tekeli, 2010, s. 71). Mekân hem sosyal teoride hem de ampirik araştırmalarda görmezden gelinse de sosyal olaylar ve olgular mekânsal bir boyuta sahiptir (Bilgili, 2020, s. 89). Hangi ölçekte ele alınırsa alınsın mekânsallık, yaşlanma için zamansallık kadar merkezidir. Diğer demografik olgular gibi yaşlanma da mekânda yaşanır, gözlenir ve değerlendirilir. Zira yaşlanma gerek bireysel gerekse toplumsal olarak bir sürece karşılık gelmesi nedeniyle zamansallığa gönderme yapsa da yaşlanmanın deneyimlenmesi mekânda gerçekleşir.

Bireyin ya da toplumun yaşlanma süreci, mekândan bağımsız olmadığı halde, Türkiye’de yaşlanma araştırmalarında mekânsal (daha genel olarak coğrafi) boyut ne yazık ki genellikle ihmal edilmiştir. Aslında yaşlanma bir evden bir mahalleye, kente, bölgeye; bir ülkeden, kıtaya ve dünyaya kadar değişen ölçeklerde mekânda karşılık bulurken, mekânı etkilerken ve dönüştürürken

veya mekâna yönelik çeşitli arz ve talepleri yaratırken, onun Türkiye bağlamında ihmal edilmişliği, konunun bilimsel yönü dışında politika ve uygulama açılarından da önemli bir eksikliklerdir.

Türkiye’de yaşlanmayla ilgili olarak ilk defa 2007 yılında Türkiye’de Yaşlıların Durumu ve Yaşlanma Ulusal Eylem Planı hazırlanmış (Devlet Planlama Teşkilatı, 2007), ardından Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018) içinde “Nüfus Dinamikleri” başlığı altında yaş yapısı ve yaşlanma konusuna yer verilmiş ve bu eğilim, On Birinci Kalkınma Planı’nda (2019-2023) “Nüfus ve Yaşlanma” başlığıyla sürdürülmüştür (T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2013; T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2019). Buna ek olarak kalkınma planları bağlamında yaşlanma özel ihtisas komisyonu raporları hazırlanmıştır (T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2014, 2018). Ancak hazırlanan tüm bu belgelerde, yaşlanmanın mekânsal boyutuna ya hiç yer verilmemiş ya da öylesine değinilmiştir. Benzer bir tutum, bilimsel araştırmalarda da geçerlidir ve Türkiye için yapılan yaşlanma çalışmalarında ve önerilen araştırma ajandalarında (örn. Alaydın, 2019; Arun, 2018; Eryurt, 2014), mekânsal/yersel boyut göz ardı edilmiş kayıp halka durumundadır. Oysa günümüzde yaşlanmanın nerelerde hangi düzeylerde görüldüğünü, farklı yerlerde insanlar tarafından nasıl yaşandığını, toplumları, ekonomileri ve çevreleri her düzeyde nasıl dönüştürdüğünü anlamak, politika ve programların, aynı zamanda araştırmaların geliştirilmesi için kritik önemdedir.

Sosyal süreçler toplu iğne başı üzerinde gerçekleşmez, tüm maddi toplumsal şeyler zorunlu olarak mekânsal bir uzantıya, bazen öğelerinin belirli bir mekânsal konfigürasyonuna ve belirli hareket güçlerine sahiptir (Sayer, 1992, s. 148-9). İçinde yaşadığımız çağda, sosyal bilimciler, Sayer’in (1992) “mekânda fark eder” şeklinde özetlenebilecek yaklaşımını daha fazla

benimsiyor ve sosyal bilim araştırmaları, gittikçe daha fazla mekânsal içeriğe kavuşuyor ve sosyal bilimlerde mekânsal bir dönüş yaşanıyor. Böylece sosyal olanın herhangi bir boşlukta olmadığı giderek fark ediliyor. Dolayısıyla olay ve olgular gibi nesnelere "mekânı" ile birlikte ele alınmasını, daha geniş bir bakışla "coğrafyası" hatta çoklu mekânlar ve mekânlar arasılıktaki "coğrafyalarına" doğru kayan bir yaklaşımı zorunlu hale getiriyor. Dahası coğrafya ile gerontolojinin kesişiminde coğrafi gerontoloji adıyla bir disiplin gelişiyor (Andrews vd., 2009; Golant, 1972, 1984; Özgür, 2019; Skinner vd., 2015; Skinner vd., 2018; Warnes, 1981). Yaşlanmayı araştıran coğrafyacılar, yaşlanmanın coğrafyalarının şemsiyesi altında (alt disiplinlerde özellikle sağlık coğrafyası, nüfus coğrafyası ve sosyal coğrafyada yaşlanma çalışmalarını kapsıyor) doğrudan disiplin içinde ve aynı zamanda şimdi coğrafi gerontoloji (coğrafyacıların gerontolojik çalışmalarının yanı sıra, hemşirelik, planlama, sosyal hizmetler ve çok çeşitli sosyal bilimler ve sağlık bilimleri de dâhil olmak üzere diğer disiplinlerden gelen araştırmacıların coğrafi yönelimli çalışmalarını içeriyor) olarak anılan interdisipliner bir alanda yer alıyor (Andrews vd., 2007, 2009). Bu alanın gelişmesinin altında, yaşlı insanlar ile yaşlılığın ve yaşlanmanın meydana geldiği ve onlar sayesinde oluşan mekânlar ve yerler arasındaki dönüşümsel, etkileşimsel ve karşılıklı asli ilişkiler için uzun süredir var olan ve gittikçe artan incelikli bir değer kazanımı yatıyor (Cutchin, 2009).

Bu yüzden bu makale, sosyal ve beşerî bilimlerdeki mekânsal dönüşe ve olguların ele alınmasında coğrafi düşüncenin rolüne dikkat çekerek, 21.yüzyılın ortalarına doğru Türkiye'nin öncelikli gündem maddelerinden biri haline gelecek nüfus yaşlanması olgusunun mekânsal/coğrafi boyutunun önemini göstermeyi amaçlıyor. Böylece Türkiye'deki yaşlanma araştırmalarının eksik halkası (coğrafi bakış) için bir farkındalık yaratmak istiyor.

Giriş bölümünün ardından makale üç alt bölümden oluşan *Mekânsal Dönüş ve Coğrafi Düşünce* bölümü ile devam ediyor. Bu ana bölümde, sosyal ve beşerî bilimlerin mekânı ve mekânsallığı sosyal teoriyle ilişkili olarak çalışmalarında kullanma gereksinimini anlatan *Mekânsallığın Yeniden Yükselişi*; çok paradigmatlı beşerî coğrafyanın yaşlanmayı ele alış biçiminin örneklendirildiği *Yaşlanmanın Coğrafyaları: Yaşlanmayı Coğrafi Paradigmalarla Düşünmek* ve nihayet mekânsal örüntüleri ve farklılıkları, araştırma ve politika/uygulama süreçlerinde neden dikkate alınması gerektiğinin irdelendiği *Sosyal Olanın İzi Mekânda Sürülebilir* başlıklı alt bölümler yer alıyor. *Yaşlanma Örüntülerine Farklı Zamansal-Mekânsal Ölçeklerde Türkiye'den Örnekler* başlığı altında ele alınan makalenin ikinci ana bölümü de üç alt bölümden oluşuyor. Bu alt bölümler sırasıyla *İşlemselleştirme ve Veri Kaynağı; Aynı Zamansal Kesitte Farklı Mekânsal Ünitelere Göre Yaşlanma Örüntüleri* ve *Aynı Mekânsal Ünitelerde Farklı Zamansal Kesitlere Göre Yaşlanma Örüntüleri* başlıklarını taşıyor. Makale, yaşlanma olgusuna mekânsal perspektiften bakmanın önemini irdelendiği *Sonuç* bölümüyle tamamlanıyor.

2. Mekânsal Dönüş ve Coğrafi Düşünce

2.1. Mekânsallığın Yeniden Yükselişi

Beşerî coğrafya, gelişmiş dünyada son 30-35 yılda, onu sosyal bilimlerin en dinamik, yenilikçi ve etkili alanlarından biri haline dönüştüren kavramsal ve metodolojik yeniden doğuş sürecinden geçmiştir (Gauthier ve Taaffe, 2000 ve ayrıca coğrafyanın kısa bir tarihi için Livingstone, 2018'e bakınız). Uzun süredir sınırlı analitik öze sahip, önemsiz, tamamen ampirik bir alan olarak olumsuz bir şöhretle varlığını sürdüren disiplin; yeniden doğuşla artık diğer disiplinlere fikir ihracat eder hale gelmiştir ve mekân (aynı zamanda yer¹, bölge, lokasyon) gibi coğrafyanın bazı temel kavramları, diğer beşerî ve sosyal

bilim insanlarının araştırmalarında önemli görülme, farklı disiplinlerin araştırmalarının bir parçası olmaya başlanmıştır. Bu sayede siyaset bilimi, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, demografi, edebî ve kültürel çalışmalar, tarih ve sanat tarihi alanlarındaki güncel araştırmalar, giderek daha fazla mekânsal hale gelirken; mekân (bu geniş anlamda coğrafya şeklinde de okunabilir), her zamankinden daha fazla disiplinler arası/ötesi bir anlayışa kavuşmuştur.

Aslında 19. yüzyılda mekân, modern bilinçte sabit şekilde zamana tabi hale gelmişti. Sanayi Devrimi'nin muazzam zaman-mekân sıkışmasını yansıtan bu olgu, tarihselciliğin merceğinden coğrafyanın zayıf bir şekilde yer aldığı veya hiç olmadığı ya da Soja'nın (1993) belirttiği gibi, "coğrafi ya da mekânsal tahayyülü etkin bir biçimde alt üst eden ve periferite iten, toplumsal yaşamın ve sosyal teorinin aşırı gelişmiş bir tarihsel bağlamsallaştırması olarak mekânsızlaştırılmış bir bilinç aracılığıyla ortaya çıktı" (aktaran Warf ve Arias, 2009, s. 2). Genellikle tarihselci düşünce, gelişimin zamansal aşamalarının varlığını öne sürerek zamanı doğrusallaştırırken mekânı marjinalleştirdi. Bu düşünce, geçmişin ilkelikten uygarlığa, basitlikten karmaşıklığa ve karanlıktan aydınlığa doğru ilerleyen bir yükseliş olarak betimlenmesini ve tarihin, karanlık ve korkunç bir geçmişten görkemli bugüne bir yolculuk olarak nitelendirilmesini sağladı. Hegel, Marx ve Toynbee gibi düşünürlerin mekâna, insan bilincine veya sosyal yaşamın olumsuzluğuna çok az önem veren kapsamlı teleolojik² açıklamaları ve Sosyal Darwinizm yaklaşımı da zamanı önceleyen tarihselci düşünceye destek verdi. Oryantalist bakış açısı, Batı'nın coğrafi tahayyülünü yapılandırarak Avrupa'dan uzaklaşmayı, gelişmenin gittikçe daha ilkel aşamalarıyla aynı kefeye koydu ve sözde zamansal ilerleme derecelerine göre hiyerarşik olarak örgütlenmiş olan kıtaların, ırklarla birlikte anılmasına neden oldu. Bu anlayış, tarihselciliğin³ o yıllarda emperyal

düşüncenin hizmetindeki mekânı gölgede bırakmasına yol açtı (McGrane, 1983, s. 94). Hepsi birlikte değerlendirildiğinde; geçmiş kaçınılmaz olarak bugüne götüren bir olaylar dizisi olarak görülürken toplumsal değişim anlayışı, herhangi bir olumsuzluk duygusundan yoksun bırakıldı (Warf ve Arias, 2009, s. 3). Böylece zaman, ilerleme, değişim ve gelişme olarak; mekân ise, mutlak, durağan, sabit ve her şeyin içinde meydana geldiği bir kap (konteynır) olarak kavramsallaştırıldı (Elden, 2009, s. 262).

Mekânın modern bilince yeniden yerleştirilmesi uzun, yavaş ve sancılı bir girişim oldu. Mekânı yeni maddi ve ideolojik önem düzeylerine yükseltmek için 20. yüzyılın sonlarından bu yana çeşitli girişimler kesişti. Lefebvre, Foucault, Harvey ve Soja gibi önemli düşünürler sayesinde mekân ve mekânsallık, sosyal teoriyle ilişkilendirildi. Bu, sosyal ve beşerî bilim alanlarında mekânsal bir dönüşün yaşanmasına yani karmaşık ve farklılaşmış dünya hakkında düşünmek için coğrafi kavramların ve metaforların kullanılmasına yol açtı. Mekânsal dönüş (spatial turn), zamanı mekâna göre ayrıcalıklı kılan tarihselciliğin katı tutumunun sonunu getirdi. Bu artık mekânsalın zamana veya toplumsala tabi kılınamayacağı, sosyal teorinin her biri diğerleri tarafından olumsal olarak yapılandırılan zaman, mekân ve sosyal yapının üç ayaklı temellerine dayanması gerektiği anlamına geliyordu (Soja, 1989, 1996, 2000). Böylece sosyal teori, mekân anlayışını verili olandan üretilene yeniden konumlandırarak, onun toplumsal yaşamın inşasındaki ve dönüştürülmesindeki rolüne ve son derece güç yüklü doğasına dikkat çekti. Mekânsal analizin donmuş geometrilerinden kurtulan mekânın şekil alabilirliği öne çıktı ve bu onun, toplumsal yaşamın yeniden üretiminde merkezi bir moment olarak olumsal yaratımını sağladı.

Mutlak bir kategori olarak Kantçı mekân perspektifinden uzaklaşılmasıyla süreç olarak

ve süreç içinde mekâna (yani oluştta birleşen mekân ve zamana) doğru bir yönelim oldu (Crang ve Thrift, 2000, s. 3). Böylece mekânın, mutlak olduğu kadar göreceli ve ilişkisel olarak da düşünülmesi mümkün hale geldi. Mekân ve buna ilişkin deneyimlerimizin, başka şeylere göre (zamana, maliyete, diğer ekonomik etmenlere, sosyal etkileşime veya onları nasıl bildiğimize ya da algıladığımıza bağlı olarak) değiştiği, dolayısıyla göreceli olduğu keşfedildi. Öte yandan mekân, nesnel yalnızca diğer nesnelere olan ilişkilerin bir sistemi olarak bulunduğu için ilişkisel olarak da tanımlandı (Massey, 2013; Malpas, 2012). Nesnelere birbirleriyle kurduğu ilişkilerin ürünü olarak görüldüğü için mekân, sürekli inşa halinde, asla bitmemiş veya kapanmamış bir süreç olarak düşünölmeye başlandı (Massey, 2005, s. 9). 1980'lerde mekânın yeniden yükselişi insan öznelliğinin, günlük yaşamın çeşitli yönlerini ve herhangi bir tutarlı toplumsal yaşam anlayışının merkezinde yer alan kimliğin çoklu boyutlarını kucakladı (Warf ve Arias, 2009). Sosyal yaşamda öneminin giderek daha fazla anlaşılması sayesinde mekânı, teorik ve ampirik araştırmaların ayrılmaz bir parçası haline getirme çabası yaygınlaştı (Sayer, 2000, s. 106).

Mekânsal dönüş sosyal ve beşerî bilimlerde coğrafi farkındalığı öne çıkaran, belirli bir meseleye mekândan yana ve mekânla yaklaşan, mekânı analize dâhil eden ve bu nedenle coğrafya ile tarihi eş düzeyli olarak değerlendirme biçimlerini içeren paradigmatic bir süreç olarak nitelendirildi. İlişkilerin ve olayların bir arada, yan yana yaşandığına işaret eden eş zamanlılık; mekânsal düşünmeyi ve olayların, ilişkilerin yan yana var oluş koşullarını araştırmayı, mekânı doğrudan bir araştırma nesnesi olarak görmeyi sağladı. Bu, bir olayın gerçekleşme mekânının o olay üzerinde etkili olabileceğini veya benzer dinamiklerin mekâna göre farklı şekiller alabileceğini ve sonuçlarının da farklı olabileceğini kabul etmek demektir (Işık,

1994, s. 13). Böylece mekân, durağan veya statik bir arka fon gibi algılanmaktan çıkarılıp sosyal olanla birlikte evrilen daha dinamik bir karakter kazandı. Bu bakış açısı kimi araştırmalarda sosyal olan üzerinden mekânı, kimi araştırmalarda ise mekân üzerinden sosyal olanı anlamayı amaçlayan bir sonuç ortaya çıkardı.

Mekânın çeşitli bilgi alanlarına girdiği bu süreç, coğrafya ile sosyal ve beşerî bilimler arasındaki karşılıklı etkileşim ve görüş alışverişini beraberinde getirdi (Yurdadön Aslan ve Yavan, 2018, s. 115). Bu dönüş sosyal düşüncedeki bir değişimi, çağdaş dünyanın ekonomisinde, siyasetinde ve kültüründe çok daha geniş dönüşümleri yansıttı. Teorisyenler, sosyal ve mekânsal olguların ilişkili olduğunu vurgulamak suretiyle biri olmadan diğerinin anlaşılamayacağını ve resmin bütününe görülemeyeceğini, sosyal ilişkilerde mekânın da bir inşa edicilik özelliği olduğunu ifade etti (Kaya, 2013, s. 2). Böyle bir bakış açısı, mekânsal fikirlerin üretimini mekânsallığın üretiminden bağımsız olarak kavrayamayacağımızı yani coğrafyanın görüşlerinin ancak sosyal ve mekânsal bağlama başvurarak anlaşılabilceğinin ilanı oldu. Mekân, günümüz toplumlarının anlaşılması ve dönüştürülmesi açısından temel öneme sahip bir kategori olarak görölmeye başlandı ki, bu nedenle de farklı disiplinlerin kavşağı ve bu disiplinlerin sınırlarının aşma zemini olarak kabul edildi (Işık, 1994).

Çeşitli bakış açılarından mekânın, insan öznelerinin farklı hikâyelerinin anlaşılmasına ve kültürel olguların üretimine ilişkin sosyal bir inşa olduğu iddia edilir. Bazı açılardan bu dönüşüm, kültür üretiminin temel bir yönü olarak coğrafi bir boyutu göstermek için mekân, yer ve haritalamanın gerçek veya mecazi kullanımı ve varsayımları ile anlatılır. Bununla birlikte başka biçimlerde insani ilişkilerin ortaya çıkışında mekânın zaman kadar önemli olduğuna ilişkin bir

bakış açısı, başka bir deyişle coğrafyanın toplumsal ilişkilerin sonradan akla gelen bir düşünceye indirgenmediği fakat bu ilişkilerin inşasına derinlemesine katıldığına dair bir görüş sunmak için mekânsallık kavramının ve öneminin yeniden işlenmesini içeren mekânsal dönüş, çok daha fazla anlam kazandı. Her şeyin mekânda gerçekleştiği gibi basit ve fazlaca kullanılan bir nedenle değil, olayların nerede ve nasıl olduğunu bilmek kritik öneme sahip olduğu için coğrafya dolayısıyla mekânsallık önemli hale geldi (Warf ve Arias, 2009, s. 1). Pek çok düşünce çizgisi mekânsallık konusunda birleştiğinden mekân, interdisipliner veya multidisipliner olmanın ne anlama geldiğini incelemek, akademik iş bölümünü organize eden sınırları ve bölünmeleri aşmak, farklı bilgi alanlarına yayılmış kültürleri ortaya çıkarmak ve bu zıt düşünce çizgilerini birbirleriyle verimli bir ilişkiye sokmak için bir araca dönüştü.

2.2 Yaşlanmanın Coğrafyaları: Yaşlanmayı Coğrafi Paradigmalarla Düşünmek

Nüfus meseleleri; beşerî coğrafyacıların, demografların, sosyologların, antropologların, ekonomistlerin ve başka disiplin mensuplarının katkılarıyla disiplinler arası bir kapsamda olmasına rağmen coğrafi perspektifler özellikle değerlidir. Coğrafya doğası gereği mekân, bölgesel farklılıklar, yayılma ve yer ile bunların insan ve doğal süreçlerdeki rolü gibi ilgi alanları nedeniyle nüfusun çeşitli yönlerinin incelenmesi için bütünleştirici bir çerçeve sağlar. Coğrafi düşünce, analitik gündemin merkezinde konumlanan mekân ve yer sayesinde insan deneyimi, sosyal ilişkiler ve kültür üretimi hakkında daha zengin, daha bağlamsal bir anlayış sunan disiplinler arası araştırmaları kolaylaştırıcı bir rol oynar (Warf ve Arias, 2009, s. 1).

Dünyada 1960'lı yılların sonlarında ortaya çıkan anlamlılık krizi, pek çok sosyal bilim alanı gibi beşerî coğrafyayı da derinden

etkiledi ve disiplinin çok paradigmatlı bir yapı kazanmasına yol açtı (Tekeli, 2010, s. 78). Artık bir sosyal bilim olarak coğrafyanın beşerî kısmı, insan ile çevresinin (daha geniş anlamda da mekânın) etkileşimini ve bunun yarattığı mekânsal süreçlerin ve yapının araştırılmasını amaçlıyordu. (Pınarcıoğlu, 1994, s. 90). Akademik bir disiplin olarak ortaya çıkışından kimliklerin, siyasetin, bedenin, sembollerin ve güç ilişkilerinin tartışıldığı post modern döneme kadar birçok bilimsel araştırma programı (paradigma); beşerî coğrafyanın derin bir disipline dönüşmesini ve ampirik-analitik, tarihsel-yorumlayıcı ve eleştirel yaklaşımlarla coğrafi düşüncenin gelişmesini sağladı (Kaya, 2014, s. 22). Böylece beşerî coğrafya; bölgesel yaklaşım, ampirizm ve pozitivizm, davranışçılık, fenomenoloji, varoluşçuluk, Marksizm, realizm, yapılaşma teorisi, postmodernizm, feminizm gibi farklı ontolojik, epistemolojik ve metodolojik arka planlara sahip bilimsel bilgi üretim biçimlerinin bir arada pratik edildiği bir sosyal bilim alanı haline geldi. Aynı zamanda bu felsefi temeller beşerî coğrafyayı; yeni bölgesel ve kültürel coğrafyalar, mekânsal bilim (pozitivist coğrafya), hümanist coğrafyalar, Marksist coğrafyalar, feminist coğrafyalar, postmodern coğrafyalar, post-yapısal coğrafyalar, ilişkisel coğrafyalar, insandan öte coğrafyalar (more-than-human geographies) gibi coğrafyalara dönüştürdü (Cresswell, 2013). Artık beşerî coğrafyada herhangi bir araştırma problemi, farklı felsefi yaklaşımların sunduğu merceklerle çözülebiliyor ve gerçeklik farklı yönleriyle gün ışığına çıkarılabiliyor.

Bunlardan ampirizm, epistemolojik olarak bilginin deneyim yoluyla elde edildiği ya da gözlenen durumların teorik olarak doğru ya da yanlış olup olmadığına bakılmaksızın doğru/yanlış şeklinde belirtildiği; ontolojik olarak gözlenen durumların sadece gerçek dünyada şeyler olduğunu, metodolojik olarak da gözlem veya deneme ile elde edilen olguların sunumu (betimleyici tümevarım)

şeklinde ifade edilen bilim felsefesi yaklaşımıdır (Yavan, 2005, s. 406-7). Ampirizm yaklaşımıyla coğrafi olguların nerede olduğu gösterilir ve betimlenir. Ampirizmin tüm özelliklerini bünyesinde barındıran daha kapsayıcı bir yaklaşım olarak pozitivizm ise ontolojik olarak gerçekliğin ölçülebilir olgular, olaylar ve nesnelere dayanarak savunur ve bilimin normatif değil, sadece ampirik problemlerle ilgilenmesi gerektiğine vurgu yapar (Kaya, 2014, s. 26). Bu yaklaşım, yalnızca duyuyla deneyimlenebilen şeylerin gerçek bilgi sayılabileceğine dair bir inancı temsil eder. Bu nedenle pozitivizm, bilimsel bilginin gözlemlenebilir gerçekliğe ve test edilebilir teorilerin inşasına dayandığını, bir tür ortak gerçeklik duygusuyla desteklenmesi, faydalı ve potansiyel olarak uygulanabilir olması gerektiğini ve yanı sıra ilerleyen, bitmemiş ve oluş sürecinde olduğunu ilke edinen bir yaklaşımdır (Cresswell, 2013, s. 86). Yaşlanmayı araştıran bir beşerî coğrafyacı, ampirizm yaklaşımıyla yaşlı nüfusun (yaşlanmaya ilişkin olguların) mekânda nasıl dağıldığını gösterip betimlerken, pozitivist bir bakış açısıyla istatistiksel ve (Coğrafi Bilgi Sistemleri-CBS ile) mekânsal analiz teknikleri kullanmak suretiyle bu dağılışı ve dağılışın değişkenler yardımıyla açıklamasını yapabilir.

Bilişsel süreçlerin karar verme ve davranış şekillendirmedeki rolünü vurgulayan davranışsal yaklaşım, özünde bireylerin birbirinden farklı olduğunu kabul eder ve onların mekânsal davranışlarının etraflarındaki dünyayı nasıl anladıklarına (algıladıklarına, kavradıklarına) bağlı olduğunu iddia eder (Gold, 2009, s. 282). Daha açık ifadeyle davranışsal coğrafya yaklaşımı, insanın mekânsal bilişindeki ve davranışındaki düzenlilikleri inceleyerek bulgularını, insanların coğrafi mekânda nasıl karar verdiği ve nasıl hareket ettiği hakkında modeller üretmek için bir temel olarak kullanır. Bu yaklaşımla örneğin yaşlı insanların alış-veriş ve turistik destinasyon lokasyonu seçimi veya ikametgâh hareketliliği davranışı

kararlarını nasıl aldıkları belirlenebilir ya da yaşlıların yaşadıkları çevrelerle ilgili ne tür zihinsel(bilişsel) haritalara sahip oldukları ortaya çıkarılabilir. Zihinsel haritalar insanların kendi mekânsal çevreleri hakkındaki bilgi birikimlerini, bu bilgilerin hafızada tutulmasını, yeniden hatırlanmasını ve gerektiğinde bilgilerin değiştirilmesini mümkün kılan bilişsel süreçlerle kuşatılmış yapılardır (Tunçel, 2002 s. 84). Bu tür haritalar bireyin bilgiyi yapılandırmasına ve depolamasına yardım eden ve mekânsal davranışın provasını mümkün kılan anımsatıcı bir araç olarak kabul edilir (Tuan, 1975, s. 210). Bu nedenle yaşlılık çalışmalarında zihinsel haritalar, çeşitli faydalar sağlayabilir.

Bireyin öznel deneyimlerini vurgulayarak davranışlarındaki niyetin ve anlamların anlaşılmasına önem veren fenomenolojik yaklaşım, insanlar ile doğal ve yapılmış çevreler arasındaki ilişkileri anlamaya yönelik yeni anlayışlar sağlar ve araştırılan şeyin özünü bilmenin önemli olduğunu ileri sürer (Özgür, 2021, s. 214). Bu sayede fenomenoloji, öze ilişkin olarak coğrafyacıların coğrafyada daha önce hiç sormadığı bazı soruları sormasına zemin hazırlamıştır: Yer nedir? Hangisi, X yer gibidir? X yer, Y yerden nasıl farklılaşır? (Cresswell, 2013). Hümanist coğrafya içinde konumlanan fenomenolojiyle kendi bakış açılarından yaşlıların yaşadıkları çevreleri (örneğin evi, mahalleyi, köyü veya kenti, bölgeyi) gündelik yaşam deneyimleri ile nasıl anlam yüklü yerlere dönüştürdüğünü, nasıl yer duygusu, yer bağlılığı ve yer kimliği geliştirdiğini araştırmayı mümkün kılar. Bu bakış açısıyla yerinde (doğru yerde) yaşlanmayı da içerecek şekilde yaşlı insanların ihtiyaç duydukları özel yaşam çevrelerinin (yaşadıkları, çalıştıkları, zaman geçirdikleri ve bakım hizmeti aldıkları farklı çevrelerin) nasıl uygun ve sağlıklı çevrelere dönüştürülebileceği konusunda çıkarımlarda bulunulabilir. Aşinalık; duygusal bağlantılar, arkadaş ve aile ağları ve kişinin bir yere bağlanarak oluşturduğu kimlik veya geçmiş

duygusu, Rowles'in (1993) yerde olma ya da içindelik olarak ifade ettiği şeye katkıda bulunabilir (Özgür, 2019, s. 92).

Felsefi bir yaklaşım olarak varoluşçuluk, insanların önce dünyalarını deneyimledikleri ve ancak o zaman ona kişisel, kültürel, ideolojik veya bilimsel öz-bilinçli anlamlar yüklediklerini, yani varoluşun özden önce geldiğini ileri sürer (Seamon ve Sower, 2009, s. 666). Bireylerin anlam dünyalarını ve yaşama bakışlarını biçimlendiren değerlerle ilgilenen varoluşçuluk merceğiyle dezavantajlı bir grup olarak yaşlı bireylerin dünyayı nasıl algıladıklarını ve bu dünya ile nasıl etkileşime geçtiklerini, değerlerin onların anlam dünyalarını nasıl şekillendirdiğini ve bu anlamların gündelik yaşamlarını ve yaşam akışlarını nasıl etkilediğini anlamak mümkün olabilir.

Marksist coğrafya yaklaşımı, insan davranışlarının ve eylemlerinin üzerinde güçlü bir etkiye sahip olan sosyal yapıları anlamadan toplum ve toplumdaki adaletsizliklerin anlaşılmayacağını savunur (Kaya, 2005, s. 260). Marksist coğrafyacılar toplumsal cinsiyet, cinsellik, yaş, ırk, milliyet ve/veya etnisite üzerine eğilerek, bu farklılık biçimlerinin nasıl, hangi karşılıklı kesişimlerle ve yansımalarla oluşturulduğunu; bunun ötekileşme ve sömürü ile nasıl iç içe geçtiğini anlamaya çalışır. Marksizm; kapitalizmin, meta üretiminin ve dağıtımının içindeki ve etrafındaki toplumsal konumların, sayısız toplumsal süreçle kesişimler sayesinde toplumsal olarak inşa edildiğini kabul eder (Henderson ve Sheppard, 2006, s. 71). Bu yaklaşımla yaşlılığın hangi kesişimsel toplumsal süreçlerle inşa edildiği; kapitalist piyasanın işleyişi ile yaşlı sömürsü arasında ne tür bağlantılar olduğu; kapitalist sistemin bir ürünü olarak yoksulluğun yaşlıları nasıl etkilediği; adaletsiz ve eşitlikçi olmayan sosyal yapıların yaşlı yoksulluğunu mekânda nasıl ürettiği ve derinleştirdiği gibi konular araştırılabilir.

Sosyal yaşamı devam eden üretim ve yeniden üretim süreçlerinin bir sonucu olarak gören yapılaşma teorisi, yapı ve öznenin karşılıklı etkileşim halinde olduğunu, sosyal yapıların özneyi değiştirirken öznenin de gündelik davranışları ve pratikleri ile yapıyı değiştirdiğini savunur (Kaya, 2014, s. 40). Bu bağlamda yaşlı bireylerin nasıl sosyalleştiği ve sosyal yapıyı nasıl değiştirdiği, gündelik yaşam pratikleriyle mekânı nasıl yeniden ürettiği inceleyebilir.

Farklılıklara, dile, temsile, metinlere ve sembollere vurgu yapan postmodernizm; toplumdaki düzensiz güç dağılımının bazı insanların dezavantajlı bazıları da avantajlı hale getirdiğini, güç ilişkilerini anlamadan toplumun anlaşılacağını ileri sürer. Bu yaklaşım, genel olarak bilginin ve anlamının zaman, mekân ve konjonktür ile ilişkili olan bağlamsallığa göre değiştiğini bu yüzden de tek bir doğrunun, soruların tek bir cevabının olmadığını savunur (Kaya, 2014, s. 41). Postmodern yaklaşım, hem araştırma konuları hem de araştırmacı ile ilgili olduğu için konumsallığa⁴ karşı güçlü bir duyarlılık gerektirir (Barcus ve Halfacree, 2018, s. 10). Coğrafyada yaşlanma gibi nüfus konuları ele alınırken araştırmacı konumsallığı, yerleşik ve varsayımsal nesnel kategorilere meydan okumak, daha yoğun etnografik yöntemler kullanmak, daha geniş siyasi, ekonomik ve sosyal bağlamı kabul etmek ve nüfus olaylarını insanların yaşamlarının biyografik bağlamı içinde görmek büyük önem arz eder. Postmodernist yaklaşımla yaşam gidişi ve yaşanan yer bağlamında farklı bireylerin yaşlanma sürecinin nasıl şekillendiği ve sağlıklı yaşlanmanın inşası ve temsilleri ya da yaş ayrımcılığının söylemsel olarak nasıl inşa edildiği ele alınabilir. Bu bakış açısıyla ayrıca engellilik gibi görülen yaşlılığın sosyal olarak nasıl inşa edildiği; hareketlilik ve erişilebilirlik coğrafyalarının nasıl sosyal ürünler haline getirildiği; belirli bir toplumun üyelerinin farklı mekânsal birimlerde yaşlanmayı nasıl deneyimlediği ve gördüğü; yaşlılığın nasıl

temsil edildiği araştırılabilir. Ayrıca yaşlı insanlar için standart hale getirilmiş hastalık, maluliyet ya da sakatlık kavramlarının nasıl ve hangi bağlamda inşa edildiği (Andrews vd., 2007), onların boş zaman aktivitelerine katılımı ile yaşlanma, bağımlılık, hareketsizlik ve sakatlık gibi yaşlanma yapılarına karşı mücadele arasındaki bağlantı (Mansvelt, 1997), yaşlıların özel yerlere (emekli köyleri, özel evler, bakım evleri ve diğer kurumsal ortamlara) yerleştirilmesi ile onların kamusal alandaki görünmezliği arasındaki ilişki incelenebilir.

Feminist coğrafyalar, toplumsal cinsiyetin ve coğrafyalarının karşılıklı olarak nasıl üretilip dönüştürüldüğüne; toplumsal cinsiyet farklılaşmasının ve heteronormativitenin⁵ toplumsal yaşama nasıl nüfuz ettiğine, diğer kategorik ayrımlarla iç içe geçtiğine ve doğallaştırıldığına odaklanır (Pratt, 2009, s. 244). Toplumdaki cinsiyet eşitsizliğine dayanarak ortaya çıkan feminist coğrafyalar, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin etkilerinin betimlenmesinden (kadınların coğrafyası) eşitsizliğin açıklanması ve ataerkillik ile kapitalizm arasındaki ilişkilere (sosyalist feminist coğrafya), toplumsal cinsiyetli kimliklerin ve heteroseksüelitenin inşasına, kadınlar arası farklılıklara (farklılığın feminist coğrafyaları), vatandaşlık, göç, milliyetçilik, uluslaşırılma, devlet şiddeti gibi tematik odaklara (feminist çapraz coğrafyalar) kadar çeşitli formlarda görülebilir (Pratt, 2009, s. 248). Feminist coğrafyacılar disiplin açısından spesifik olan kimlik inşasını mekânsallaştırmaya, mekânların toplumsal cinsiyetle ilişkili anlamlarını ortaya koymaya ve toplumsal cinsiyetin toplumsal olarak yapılandırılmasına, özel-kamusal mekân ayrımına ilişkin bölümlenmelere, şiddetin biçimleri ve özel veya kamusal mekânlardaki görünümüne ve ücretli-ücretsiz emeğin toplumsal cinsiyet rolleri ve politikaları ekseninde ayrımına odaklanmıştır (Deniz, 2018, s. 267-8). Feminist coğrafya sadece kadınlarla değil erkekler ve erkeklik,

LGBTİ bireyler ile de ilgileniyor. Feminist perspektifle kadınların elbette ki erkeklerin ve LGBTİ bireylerin yaşlanma mekânları veya yaşlılıkta mekân kullanımları ve mekânsal faaliyet paternleri üzerindeki kısıtlamalar, yaşlı kadınların evde sıklığı veya yaşlı kadınların ev içi gündelik yaşam pratikleri, yaşlı kadınların cinsiyet ve mekân inşası, kırsal/kentsel alanda yalnız yaşlı kadın/erkek/LGBTİ birey olmak, yaşlılıkta kadına eril şiddetin mekânsallığı gibi konular araştırılabilir.

2.3 Sosyal Olanın İzi Mekânda Sürülebilir: Mekânsal Düşünmenin Anahtar Kavramları

Mekân, sosyal olanın üretiminde ve yeniden üretiminde önemli bir belirleyici olarak kendini hissettirir. Fakat mekân da sosyal olana bağlı olarak şekillenen, değişen ve dönüşen dinamik bir yapı sergiler. Böylece sosyal süreçler mekânda kendini fark ettirerek kendi mekânsal formlarını üretir. Bu süreçlerin her birinin değişen mekânsal ünitelerdeki çeşitli kombinasyonları da yine farklı mekânsal üretime yol açarak aynı sosyal olgunun farklı görünümünü meydana getirir. Bu mekânsal görünüm de aradan geçen zamanla değişip dönüşerek yeniden harmanlanır. Sonuçta Soja'nın (1989, s. 76) ifadesiyle sosyo-mekânsal diyalektik yani sosyal olan ile mekânsal olan arasında karşılıklı bir ilişki ortaya çıkar. Bu ilişki sosyal olanın izini mekânda sürebilmemizi sağlar. Böyle bir sosyo-mekânsal diyalektiği coğrafgerontoloji alanında da yakalamak mümkündür. Yaşlanma ile mekân arasındaki ilişkilere odaklanan bu alanın araştırma gündeminin maddelerinden biri, yaşlı nüfusun coğrafi dağılışı ve nüfus yaşlanmasının mekânsal örüntülerinin ortaya çıkarılmasıdır (Özgür, 2019, s. 88). Demografik yaşlanmanın (veya yaşlı nüfusun) farklı mekânsal birimlere göre haritalanması ve analiz edilmesi ile mekânsal örüntüler ampirik olarak gösterilebilir ve farklı yıllara ait veriler kullanılarak bu örüntülerin zamansal değişimi ve yaşlanma geçişleri izlenebilir. Buna ek olarak elde edilen mekânsal

dağılışı örüntüleri çeşitli değişkenlerle ilişkilendirilerek açıklanabilir.

Bir olgunun dağılımında ortaya çıkan mekânsal örüntü tek tek varlıkların mekândaki düzeni ve onların aralarındaki coğrafi ilişkiler ile tanımlanır. Genel olarak her bir örüntü, belirli bir zaman aşamasında temeldeki mekânsal sürecin yansımadır ve bu aynı zamanda sürecin bir sonraki aşamasını da etkileyen bir unsurdur. Yani mekânsal dağılımlar ve coğrafi farklılaşma hem sosyal süreçlerin sonuçlarıdır hem de bu süreçlerin çalışma dinamiklerinin belirleyicileridir. Dolayısıyla mekânsal sadece bir sonuç değil aynı zamanda açıklamanın da bir parçasıdır (Massey, 1984, s. 4). Bu bağlamda düşünüldüğünde; herhangi bir mekânsal örüntüyü değerlendirmek bize bir olgunun dağılımının altında yatan karmaşık mekânsal süreçleri anlamak için ön koşul sunabilir (Chou, 1995, s. 365). Başka deyişle çok çeşitli sosyal süreçlerin ve sorunların, olguların haritalanması ve mekânsal örüntülerinin analizi, onların daha açık anlaşılmasını sağlayabilir ki bu da bize bir kere daha olguları mekânsal düşünmemiz gerektiğini hatırlatır.

Mekânsal düşünmenin anahtar kavramları; mekânsal ilişkilendirme, bölgesel farklılaşma, yayılma, örüntü saptama ve mekânsal etkileşimdir (Janelle ve Goodchild, 2006, s. 456). Mekânsal ilişkilendirme; bilgi kümelerini, sosyal süreçleri ve sorunları coğrafi koordinatlara ve bölgelere bağlar. Bu yolla daha fazla araştırmaya ipuçları önerebilecek korelasyonları görmek için örneğin yaşlı nüfus dağılımı ile doğurganlık düzeyi haritaları (ya da yaşlı bireylerin yoksulluk, eğitim, toplumsal cinsiyet, etnisite gibi başka niteliklerini gösterenler) üst üste bindirilebilir. Bölgesel farklılaşma, bölgeleri birbirinden ayıran ve farklı nüfuslara ve faaliyetlere alan tahsis eden süreçlerin sonuçlarını karakterize eder. Örneğin; yaşlı nüfusun mekânsal dağılışı, bir alandaki sosyal değişimin ve sosyal ihtiyaçların belirlenmesinde; ilgili yerel

ve ulusal politikaların geliştirilmesinde ve uygulanmasında önemli bir rol oynayabilir. Yayılma çeşitli mekânsal ve zamansal ölçeklerde bir dizi problemin temelini oluşturur. Örneğin, yaşlanma sürecinin hareketli haritalar aracılığıyla kartografik görselleştirilmesi, bize coğrafi yayılımındaki zamansal örüntüleri resmetmenin bir yolunu sunabilir. Örüntü saptama için olguların fiziksel düzeni ve kümelenmesi anahtar rol oynar. Örneğin; bu yaşlanma örüntülerinin tesadüfen mi yoksa bölgeler ve onların çevresinde meydana gelen sosyal ve ekonomik koşulların temelindeki bazı ilişkiler yoluyla mı ortaya çıktığını ayırt etmeyi sağlayabilir. Mekânsal etkileşimler, yerler arasındaki hareketleri ifade eder. Örneğin, akışların analizi ve modellenmesi sayesinde sosyal hizmetlere olan talebi değiştiren yaşlanma gibi demografik değişimlerin anlaşılması mümkün olabilir.

Mekânsal dağılışı sembolü olarak haritalar coğrafyanın gözlem dilidir (Tekeli, 2010, s. 42). Bilginin lokasyonel özellikleri genellikle geleneksel tablolar içinde gizlendiği halde haritalar, tablolarda kolayca görülemeyen mekânsal örüntüleri ve zamansal değişimlerini ortaya çıkarmak için bu bilgilerin görselleştirilmesine olanak tanır (Janelle ve Goodchild, 2006, s. 455). Bu yönüyle haritalar yapıma amacına göre mekânın ve mekânla birlikte olanın bir arada olduğu temsillerdir. Şüphesiz hiçbir harita, dış dünyanın gerçekliğini tüm ayrıntısıyla temsil edemez, seçici bir temsil sağlar ve kullandığı sembollerle nesnel temsilin ötesine geçen anlamlar taşır (Tekeli, 2010, s.76). Ancak yine de haritalar, mekânsal düşüncenin dışı vurumunu sağlayan araçlar olarak görülebilir. Olguların farklı mekânsal birimlere göre üretilmiş haritalar aracılığıyla gösterilmesi farklı sonuçlara ulaşmamızı mümkün kılıyor. Bu çalışma bağlamında farklı mekânsal ölçeklerde hazırlanmış yaşlanma düzeylerini gösteren haritalar da bize böyle bir olanak sunuyor. Sonraki bölümde

Türkiye’de yaşlanmanın örüntüleri farklı zamansal boyutlarda ve mekânsal ölçeklerde örneklendiriliyor.

3. Yaşlanma Örüntülerine Farklı Zamansal-Mekânsal Ölçeklerde Türkiye’den Örnekler

3.1 İşlemselleştirme ve Veri Kaynağı

Mekânsal olanın temsiliyi çeşitli araçlar kullanılarak resmetmek mümkünse de haritalar, bu işte en yaygın kullanılan araçlardır. Bu araştırmada zaman boyutu da dikkate alınarak farklı mekânsal ölçeklere göre yaşlanma örüntüleri haritalandırılmıştır. Hazırlanan yaşlanma örüntüsü haritalarına mekânsal düşüncenin temel kavramları ile bakıldığında sosyal olanın mekânsallığının hiç de göz ardı edilemeyecek bilgiyle gömülü olduğu anlaşılır. Makalenin bu bölümünde farklı zamansal ve mekânsal ölçeklerde yaşlanma örüntüleri örneklenmek suretiyle ortaya çıkan örüntülerin önemi vurgulanıyor.

Yaşlanma örüntüleri haritalarına geçmeden önce haritaların üretilmesinde bazı noktaların açıklanmasında fayda vardır. Bunlardan birincisi, yaşlanma örüntüsünün saptanmasında kullanılan veri ve harita lejantını da oluşturan kategorilerdir. Yaşlanma örüntülerinin görselleştirebilmek için farklı mekânsal ölçeklerde 65 ve üzeri yaşa sahip nüfus, yaşlı olarak kabul edilmiş ve yaşlı nüfusun toplam içindeki oranı⁶ göz önüne alınarak “yaşlanma kategorileri” oluşturulmuştur. Bu kategoriler için literatürde (Cowgill, 1974; Güleç ve Tekbaş, 1997; McCracken ve Phillips, 2005; TÜİK, 2014) farklı eşik değerlerine rastlansa da kapsamlı olması nedeniyle (daha geniş yaşlı nüfus oransal aralığını içermesi açısından) McCracken ve Phillips’in (2005) değerleri kullanılmıştır. Buna göre herhangi bir mekânsal ölçekte toplam nüfusun içinde yaşlıların payı, % 4’den daha az ise bu nüfus çok genç (young); %4 ile 6,9 arasında ise genç (youthful); %7 ile 9,9

arasında ise olgun (mature); % 10 ile 19,9 arasında ise yaşlı (aged); % 20 ile 29,9 arasında ise çok yaşlı (very aged) ve %30 ve üzeri ise aşırı yaşlı (hyperaged) olarak sınıflandırılmıştır (McCracken ve Phillips, 2005, s. 43).

İkincisi, belirli bir olgunun belirli bir mekânsal-zamansal ölçekte incelenmesini ifade eden gözlemsel ölçektir. Bu ölçek, hiyerarşik bir yapıya sahiptir; yani dünya, ülke, bölge, il, ilçe, köy, kent, mahalle vb. düzeyler (mekânsal üniteler), dikey olarak iç içedir ve mekânda yatay farklılaşmayı bütün hale getirir. Çözünürlük ve kapsam gözlemsel ölçeğin iki parametresini oluşturur. Çözünürlük, belirli bir yöntemde kullanılan en küçük ölçü birimidir; kapsam ise ölçümlerin yapıldığı genel büyüklük, magnitüd veya süredir. Gözlemsel ölçeğin kapsamı ve çözünürlüğü, bir gözlemcinin çözebileceği örüntüleri belirler ve ayrıca belirli gözlemleri etkiler (Sayre ve Di Vittorio, 2009, s. 22-3). Yaşlanma örüntülerine uyarlandığında ulusal düzey (Türkiye) geniş kapsamlı ancak düşük çözünürlüklü; yerel düzey (köy, mahalle veya ilçe) dar kapsamlı ancak yüksek çözünürlüklüdür. Bu araştırmada mekânsal gözlemsel ölçek olarak örüntülerin ölçekle birlikte değişimini ve çeşitlenmesini belirlemek amacıyla üç istatistik bölge (Düzyey I, II ve III) ile ilçeler esas alınmıştır. Buna ek olarak ilçeden daha alt yaşlı nüfus dağılımı, seçilen bir il (Afyonkarahisar ili) örneğinde, mahalle düzeyinde ise seçilen bir ölçekte köy düzeyinde büyükşehir alanı (Ankara) haritalanmıştır. Dahası 2020 yılı için Türkiye’deki tüm köy ve mahallelerin yaşlanma düzeyleri hesaplanmış ve tabloya dönüştürülmüştür.

Üçüncüsü, yaşlanmanın zamansal boyutta mekânsal örüntülerindeki değişimini göstermek amacıyla aynı mekânsal ölçek için 1960, 1980, 2000, 2020 ve 2025 yılları zamansal ölçek olarak kullanılmıştır. Bunlardan; 2000 ve öncesine ait verileri TÜİK’in (eski adıyla DİE) Genel Nüfus Sayımlarından (DİE 1963; 1984; 2003), 2020 yılı verileri, Adrese

Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi'nden (ADNKS), 2025 yılı tahminleri ise TÜİK'in nüfus projeksiyonlarından sağlanmıştır (TÜİK 2018). Türkiye'de nüfus yaşlanmasının mekânsal dağılımını haritalamak Coğrafi Bilgi Sistemleri-CBS aracılığıyla mümkün oldu. TÜİK'ten temin edilen istatistikler ve bunlara dayalı yapılan hesaplamalarla elde edilen veriler CBS fonksiyonları kullanılarak analiz edildi ve görselleştirildi.

3.2 Aynı Zamansal Kesitte Farklı Mekânsal Ünitelere Göre Yaşlanma Örüntüleri

Türkiye'de ulusal ölçekte 2020 yılı itibariyle yaşlı nüfusun oranı %9,5 ile olgun nüfus kategorisinden yaşlı kategorisine geçişin

sınındadır fakat ulusal olarak tüm ülkeye henüz yaşlı diyemeyiz. Buna karşılık ulusalı bölgesel ölçekte (üç düzey istatistiksel bölge düzeylerinde) ve yerel ölçekte; ilçe, köy, kent, mahalle düzeylerinde, yaşlı nüfus oranları çok farklı örüntüler sergiler.

İstatistik Bölge Birimleri Sınıflaması (İBBS) Düzey 1'in 12 bölgesinde yaşlı nüfus oranları %5,1 ile %14,6 arasında değişir. Yaşlanma kategorilerinin mekânsal dağılımı bu bölgelerden 1'ini genç, 6'sını olgun ve 5'ini ise yaşlı (Türkiye ortalamasının üzerinde) olarak resmeder (Şekil 1a). Bu örüntü bize yaşlanmanın mekânsal dağılımı hakkında çok genel bir görünüm sunar ve bölgelerin yaklaşık yarısını yaşlı olarak temsil eder.

Şekil 1. (a)

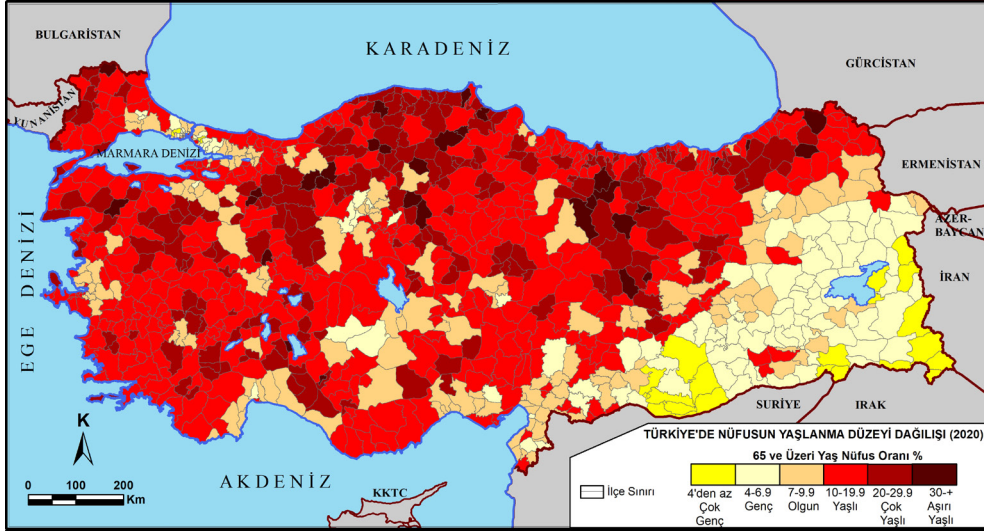
Şekil 1. (b)

Şekil 1. (c)

Şekil 1. (d)

Şekil 1. Türkiye'de Farklı Mekânsal Ünitelere Göre Yaşlanma Örüntüleri (2020).
(a) İBBS Düzey 1, (b) İBBS Düzey 2, (c) İBBS Düzey 3 (il) (d) İlçe

Mekânsal ölçeği İBBS Düzey 2'ye göre değiştirdiğimizde, 26 bölgede yaşlı nüfus oranlarının %4,5 ile %18,5 arasında olduğu belirlenir. Bu oranlara göre; bölgelerin 4'ü genç, 6'sı olgun ve geri kalan 16'sı (yani %62'si) yaşlı kategorisine girer (Şekil 1b). Ancak bölgelerin yaşlı nüfus oranları arasında fark artsa da ülke hâlâ mekânsal olarak üç düzey (genç-olgun-yaşlı) ile temsil edilir. Bu örüntüde hem yaşlı bölgeler daha geniş bir alana yayılmış hem de yaşlı ve genç nüfuslu alanlar birbirinden daha keskin şekilde ayrılmış olarak izlenir. Şekil 1b'de kullanılan mekânsal üniteler, Türkiye'de yaşlanma olgusunun

daha geniş alanlı olarak algılanmasını sağlar.

İBBS Düzey 3'e göre ise 81 bölgede (yani, ilde) yaşlı nüfus oranları %3,4 ile %19,8 arasındadır ve yaşlanma düzeyi olarak illerin 2'si çok genç, 10'u genç, 20'si olgun ve 49'u yaşlı kategorisindedir. Bu mekânsal örüntü, her 10 üniteden 6'sının yaşlı olduğuna işaret ederken ülkede hala çok yaşlı ve aşırı yaşlı bir alan temsiline rastlanmaz. Ancak haritada bir önceki haritaya göre genç ve olgun nüfuslu üniteler biraz genişlerken çok genç yapıdaki üniteler de gözlenir (Şekil 1c). Böylece yaşlı nüfus oranlarının amplitüdü artarken

yaşlanma düzeyi kategorilerinin sayısı da diğer iki haritadan farklı olarak 4'e çıkar ve yaşlanmanın gerçek mekânsal dağılım temsiline biraz daha yaklaşılr.

Yaşlanmanın mekânsal örüntüsü ilçe ölçeğinde çok daha belirginleşir. Coğrafi ünite olarak ilçe düzeyine inildiğinde; yaşlı nüfus oranları %2,5 ile %37,8 arasında daha geniş bir spektrumda dağılır ve amplitüt artar. Buna göre; Türkiye'nin 973 ilçesinden 23'ü çok genç, 105'i genç, 156'sı olgun, 441'i yaşlı, 215'i çok yaşlı ve 33'ü aşırı yaşlı kategorisinde yer alır (Şekil 1d). Artık ülkenin tüm ilçe ünitelerinin %71'i düzey farklılığı olsa da yaşlıdır. Hatta azımsanamayacak kadar sayıda ilçe yaşlanmanın ileri düzeylerine ulaşmış haldedir. Bu gösterimde ülke, yaşlanma düzeyi bakımından da büyük bir çeşitlilik göstererek çok gençten aşırı yaşlıya

kadar tüm kategorilerle temsil edilir. İlçe düzeyini temel alan haritadaki bu örüntü, bize yaşlanmanın büyük mekânsal birimlerde yeteri kadar fark edilemediğini ve yaşlanmanın esas yerelde yaşandığını açıkça gösterirken mekânsal ölçeğin önemini vurgular. Yaşlı nüfus oranlarına ilişkin betimsel istatistiklerin farklı mekânsal ölçeklere göre değişimi de bize bu önemi kanıtlar niteliktedir (Tablo 1 ve 2). Nitekim yaşlı nüfus oranlarının minimum değeri düşerken maksimum değer artış merkezi dağılım ölçütlerinden range, varyans ve standart sapmayı yükseltir. Aynı şekilde mod, medyan ve aritmetik ortalamanın da yükseldiği saptanır. Bütün bunlar mekânsal ölçeğe ya da coğrafi birimlere bağlı bir yaşlanma çeşitlenmesinin varlığına, coğrafi birimler küçüldükçe çeşitlenmenin arttığına işaret eder (Tablo 1).

Tablo 1. Türkiye'de 2020 Yılında Yaşlı Nüfus Oranının Farklı Mekânsal Ünitelere Göre Betimsel İstatistikleri.

Coğrafi Ünite	N	Mod	Ortanca	Ortalama	Min.	Mak	Range	Varyans	St.Sapma
Düzye I	12	14,6	9,6	10,2	5,1	14,6	9,5	9,38	3,06
Düzye II	26	10,1	10,1	10,3	4,5	18,5	14	11,85	3,44
Düzye III	81	5,6*	11,8	11,1	3,4	19,8	16,4	14,47	3,8
İlçeler	973	15,9	14,5	15,1	2,5	37,8	35,3	55,1	7,42
Köyler	18208	33,3	24,5	26,1	0	93,3	93,3	215,6	14,7
Mahalleler	32097	11,2	13,9	16,3	0	85,7	85,7	114,1	10,7

*Çoklu mod değeri göstermektedir.

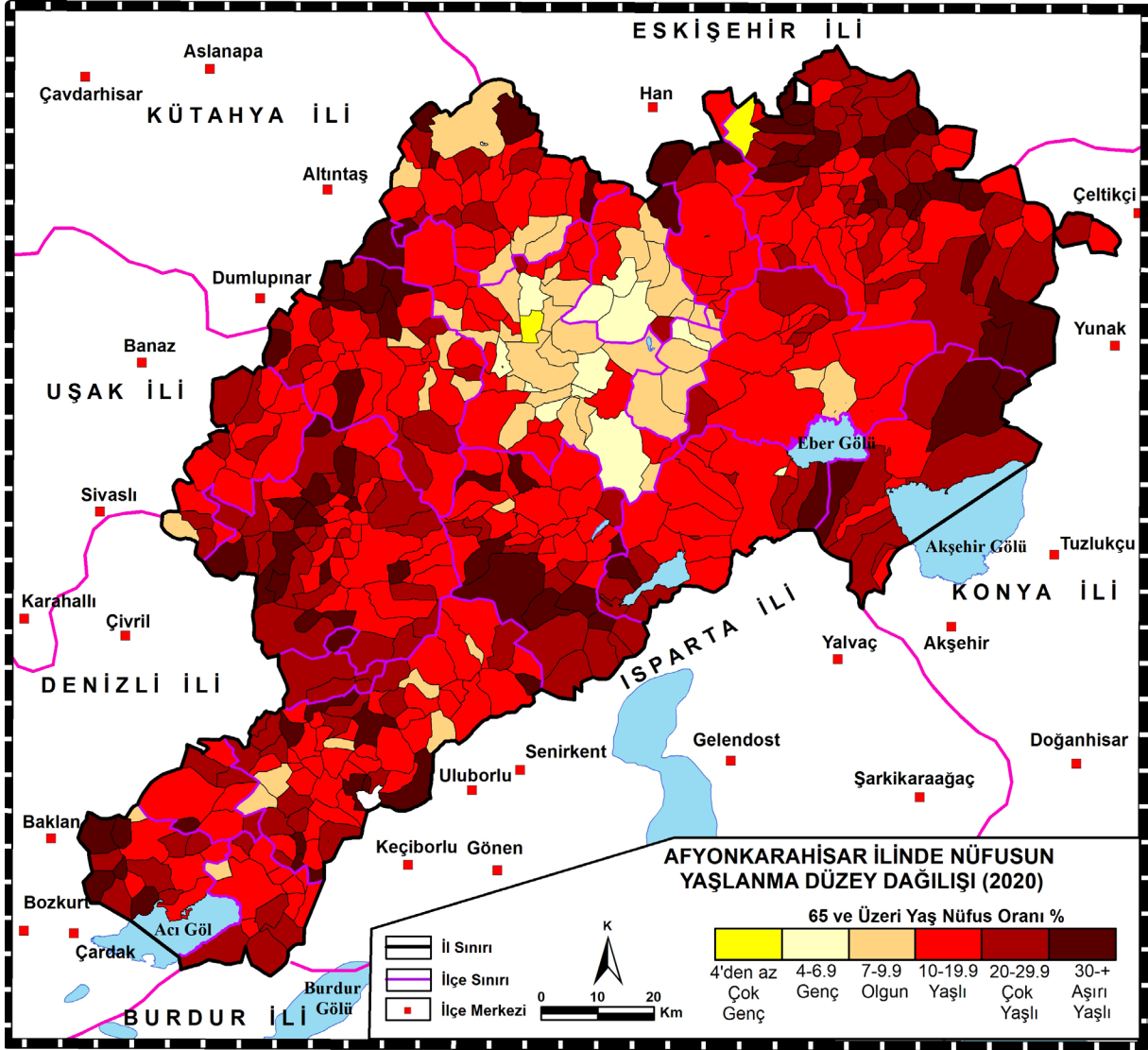
İlçeden daha küçük mekânsal ölçeklerde örneğin; bir ilçe idari alanındaki köy üniteleri ya da bir kenti oluşturan mahalleler arasında da yaşlanmanın farklı mekânsal örüntüleriyle karşılaşılabilir. Bu yazı bağlamında, köy düzeyinde Türkiye için yaşlanma örüntüsünü bir harita ile görselleştirmek mümkün olamasa da bunu bir il ünitesi için örneklendirebiliriz (Şekil 2). Afyonkarahisar'ın 2020 yılı için il genelinde yaşlı nüfus oranı %11,6 (yaşlı kategorisinde) olduğu halde ilin 500 köy ünitesinde yaşlı nüfus oranları %0 ile %63,6 arasında değişir. Bu köylerin 2'si çok genç, 11'i genç, 49'u olgun, 222'si yaşlı, 137'si çok

yaşlı ve 79'u ise aşırı yaşlı olarak yaşlanma düzeyi kategorilerine dağılır. Şekil 2 yaşlanma düzeyi farklılıklarını ayrıntılı biçimde gözler, önüne serer ki il merkezi çevresindeki çok genç-geç-olgun nüfus yaşlanma düzeyi örüntüsü, çevreye doğru değişerek önce yaşlı sonra da çok yaşlı-aşırı yaşlı görünümü kazanır. Bu mekânsal dağılımların yaşlanmayla ilgili doğru kararlar almayı sağlayacağı ve uygulamaları kolaylaştıracağı açıktır.

TÜİK'ten sağlanan Türkiye'nin tüm köy ünitelerine ilişkin yaş istatistikleri analiz edildiğinde; köylerde yaşlı nüfus

oranlarının %0 ile 93,3 arasında olduğu ve yaş kategorilerindeki çeşitlenmenin en yüksek düzeye ulaştığı belirlenir. Yaşlanma oranlarının maksimum ve minimum değerleri arasındaki farkın, dolayısıyla merkezi dağılım ölçütlerinin de diğer mekânsal ölçeklere göre en yüksek düzeylere yine köylerde eriştiği saptanır (Tablo 1). Doğal olarak köylere dair betimsel istatistiklerin bu gösterge

değerleri yaşlanma kategorilerini de çeşitlendirir. Yaşlı nüfus oranlarını çeşitli eşik değerler kullanılarak elde edilen yaşlanma kategorilerinin köyler ölçeğinde artan range değerine bağlı olarak yetersiz kaldığı görülür. Açıkçası bu, Türkiye’de yaşlanmanın çok ileri düzeylerini tanımlayan yeni bir kategoriye ihtiyaç olduğunun da işaretidir.

Şekil 2. Afyonkarahisar İlinde Köylere Göre Yaşlanma Örüntüsü (2020).

Türkiye’de 2020 yılında 18.208 köy idari ünitesi mevcuttur. Köylere göre yaşlanma düzeyleri, 1554 köy, çok genç ve genç; 1.067 köy, olgun ve 15587 köy ise yaşlı, çok yaşlı ve aşırı yaşlı şekilde bir dağılım gösterir (Tablo 2). Bu rakamlar Türkiye’nin kırsal alanlarının

%85’inin yaşlı-çok yaşlı-aşırı yaşlı nitelikli yerleşim birimlerinden oluştuğunu, dahası köylerin 1/3’ünün aşırı yaşlı olduğunu ortaya koyar. Aşırı yaşlı kategorisindeki köylerin yaşlı nüfus oranına daha yakından bakıldığında 1281 köyün toplam nüfusunun %50’sinden

fazlasının yaşlı olduğu saptanır. Hatta bu köylerin 53 tanesinde yaşlıların oranı %75'i aşarken bunlardan 4'ünde nüfusun %90'ı yaşlıdır. Köylerdeki bu görünüme ait tablolarda bile Türkiye'de yaşlanmanın kırsalda ileri düzeylere eriştiğini ve ulusal olarak 21. yüzyılın sonuna doğru erişeceği öngörülen yaşlanma düzeyine kırsal

yerleşmelerin büyük bir kısmında şimdiden ulaşıldığına işaret eder. Başka bir şekilde ifade etmek gerekirse Türkiye kırsalında yaşlanma geçişi son aşamaya ulaşmıştır denilebilir. Bu yüzden mekânsal ölçek olarak köy ünitesi esas alınarak örüntülerin haritalanması yaşlanma olgusunu çok daha açık görmemizi mümkün hale getirebilir.

Tablo 2. Türkiye'de 2020 Yılında Farklı Mekânsal Ünitelere Göre Yaşlanma Düzeylerinin Dağılımı.

Mekansal Ünite	Çok Genç (%4'den az)	Genç (%4-6,9)	Olgun (%7-9,9)	Yaşlı (%10-10,9)	Çok Yaşlı (%20-29,9)	Aşırı Yaşlı (%30 ve daha fazla)	Toplam
İBBS Düzey I	-	1	6	5	-	-	12
İBBS Düzey II	-	4	6	16	-	-	26
İBBS Düzey III: İller	2	10	20	49	-	-	81
İlçeler	23	105	156	441	215	33	973
Köyler	464	1090	1067	4252	4642	6693	18208
Mahalleler	2073	4191	4460	11684	6174	3515	32097

Not: Tablodaki yaşlanma düzeyine ilişkin renkler, haritaların lejantındaki renk skalası ile aynıdır.

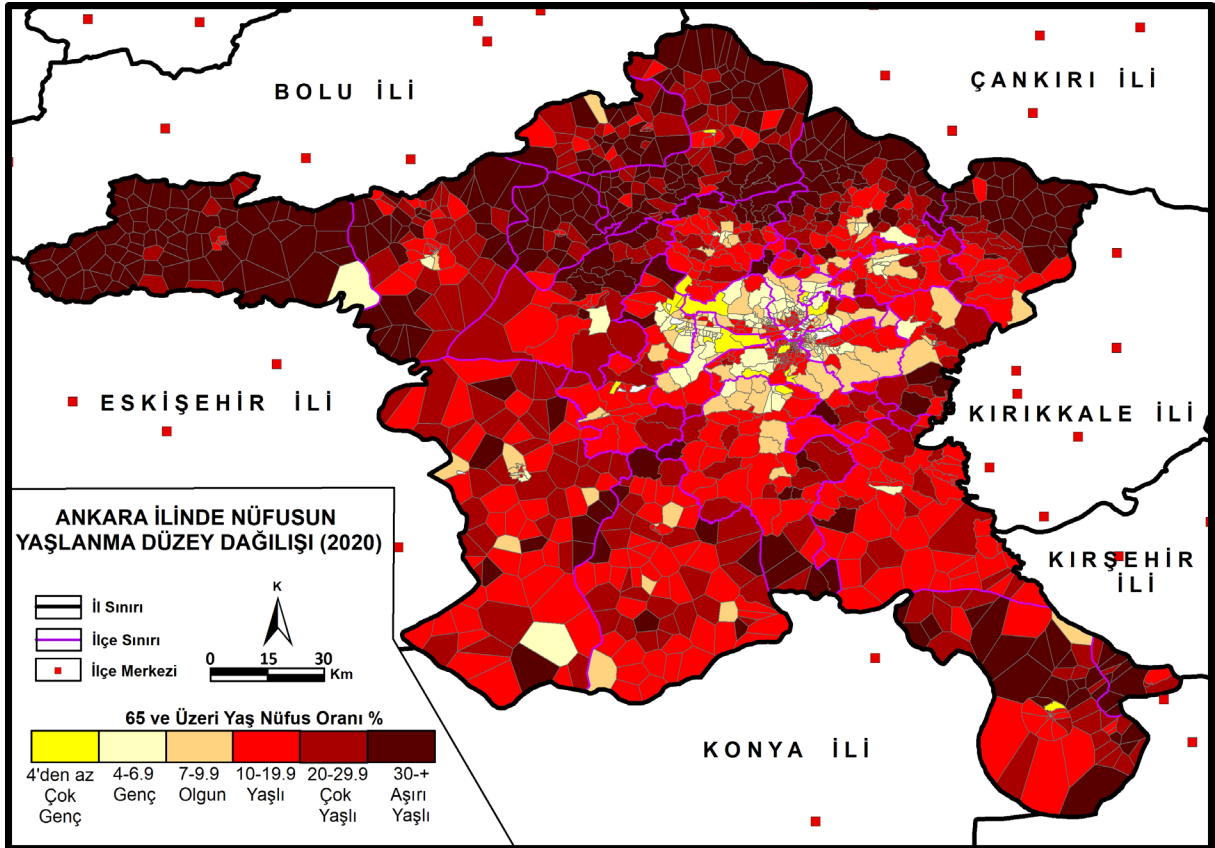
Yaşlanma örüntüleri kentsel alanlar arasında da değişebilir ve farklı kentler farklı yaşlanma düzeyleri sergileyebilir. Örneğin yaşlı nüfus oranı %7,4 olan İstanbul ve %8,1 olan Ankara bu oranlarla olgun nüfuslu kent kategorisinde yer alırken, %11,5 orana sahip İzmir'in yaşlı nüfuslu bir kent olduğu gözlenir. Yine Ağrı ve Hakkâri kentlerinde nüfusun %3,8'i, Şırnak'ta %3,1 yaşlılardan oluşurken, tüm bu kentler çok genç karakterli merkezlere karşılık gelir. Zonguldak %11,4, Sinop %11,6, Balıkesir %11,7 ve Muğla %12,5 oranlarıyla yaşlı kategorisindeki kentsel merkezlere örnek oluştururken Mesudiye (%34,3), Hemşin (%31,5), Yalınhüyük (%31,2), Dernekpazarı (%31,1), Yenişarbademli (%30,9), Balya (%30,7), Arguvan (%30,6), Han (%30,3), Olur (%30,2) gibi Türkiye'nin farklı bölgelerindeki daha küçük kasaba ve kentler aşırı yaşlı yerlerdir. Bunun yanında Çukurca (%2,5), Şemdinli ve Harran (%2,7), Derecik (%2,8), Akçakale (%2,9), Silopi (%3) çok küçük yaşlı nüfus oranlarıyla çok genç kategorisindeki kentsel yerleşimlerin en tipik örneklerini oluştururlar.

Diğer yandan yaşlanma örüntüsü, bir kentin içinde mahallelere göre (Şekil 3) ya da daha mikro düzeyde bir mahallede ada, parsel, bina, hatta daire düzeyinde bile çok farklı görünümlere sahip olabilir. Bu dağılımların her biri aynı zamanda farklı anlamlar ifade eder. Türkiye'de 2020 yılında tüm kentsel alanları oluşturan 32.097 mahalle ünitesi bulunuyor ve yaşlanma örüntüleri köyler düzeyindeki benzer şekilde mahallelerde de oldukça çeşitlilik gösterir. Mahallelerde yaşlı nüfus oranı, %0 ile 85,7 bandında değişirken onların, 6264'ünün çok genç ve genç; 4.460'ünün olgun ve 21373'ünün ise yaşlı, çok yaşlı ve aşırı yaşlı kategorisine girdiği saptanır (Tablo 2). Bu rakamlar bize, Türkiye'nin kentsel alanlarındaki mahallelerin %67'sinin farklı düzeylerde yaşlı, hatta %11'inin aşırı yaşlı olduğunu; köy üniteleri kadar olmasa bile (özellikle kırsal karakterdeki) mahallelerin de ciddi bir yaşlanma süreci yaşadığını ima eder.

Kentsel alan içi dağılımlara örnek olarak Ankara kentini verebiliriz. Ankara, 2020 yılı

itibariyle %9,1 yaşlı nüfus oranına sahip bir kent olarak ülke geneliyle aynı yaşlanma (olgun nüfuslu) kategorisinde yer aldığı halde mahalle mekânsal ölçeğinde oldukça farklı bir görünüm ortaya koyar (Şekil 3). Nitekim Ankara'da mahallelere göre yaşlı nüfus oranı %0 ile %85,7 arasında değişirken toplam 1425 mahallenin 151'i çok genç ve genç;

158'i olgun ve 1116'sı üç yaşlı kategorisinden birinde bulunur (Tablo 2). Ankara Büyükşehir'in kentsel ile kırsal mahalleleri (örneğin; Sincan ile Nallıhan ilçeleri) arasındaki yaşlanma örüntüleri farklılaştığı gibi Çankaya ile Keçiören ilçelerinde olduğu gibi kentsel mahalleler arasında da önemli farklar gözlenebilir.

Şekil 3. Ankara Büyükşehir Alanında Mahallelere Göre Yaşlanma Örüntüsü (2020).

Genel bir değerlendirme yapılacak olursa; Türkiye'de ulusal düzeyden istatistik bölge, ilçe ve köy/mahalle düzeyine doğru mekânsal ölçeğin küçülmesine koşut olarak yaşlanma kategorilerinin çeşitlendiği ve tıpkı piksel değeri artışının fotoğraf kalitesini artırması gibi yaşlanmanın mekânsal örüntüsünün çok daha net bir görünüm kazandığı belirlenir.

3.3 Aynı Mekânsal Üniteye Farklı Zamansal Kesitlere Göre Yaşlanma Örüntüleri

Yaşlanma örüntüleri birçok araştırmada çeşitli mekânsal ölçeklerde mekânsal-zamansal perspektifte ele alınmıştır (Chen vd., 2019;

Gregory ve Patuelli, 2015; Han vd., 2018; Li vd., 2019; Káčerová vd., 2014; Kürek, 2011). Zira sosyal olguların mekândaki görünümü statik değildir ve yaşlanma da mekânsal üniteler içinde zamansal olarak değişir. Yaşlanmayı etkileyen demografik parametrelerin zamanla değişimi dolaylı olarak yaşlı nüfus oranını etkileyerek yaşlanma düzeyini değiştirir. Ülkenin her bir coğrafi biriminde yaşlanma olgusu aynı zamansal kesit içinde gerçekleşmez ve yaşlanmanın zamansallığı mekânsal bir örüntü ortaya çıkarır. Böylece yaşlı nüfus oranlarındaki zamansal değişim bizi yaşlanma geçişi (aging transition) denilen bir süreçle karşı karşıya getirir.

Yaşlanma geçişi, demografik geçişin farklı evrelerinde nüfusun yaş yapısının çok genç nüfustan genç, olgun-yaşlı nihayet çok yaşlı-aşırı yaşlı nüfusa doğru değişimidir. Bu geçiş, her yerde eş zamanlı olarak gerçekleşmediği için mekânsal farklılıklar gösterir. Geçişin mekânsal farklılıkları dünya üzerindeki farklı alanlarda doğurganlık, ortalama yaşam süresi, göç gibi yaşlanmanın demografik belirleyicilerinin (elbette ki onların altında yatan sosyo-kültürel, ekonomik, politik başka etmenlerin) farklı örüntüler sergilemesine bağlıdır. Dolayısıyla yaşlanma geçişinin mevcut örüntüsü yine diğer mekânsal faktörlerin bir bileşkesi olarak ortaya çıkar. Sonuçta yaşlanmanın mekânsal örüntüleri zamansallıkla dinamizm kazanır ve bu bize

yaşlanma geçişini mekânsal olarak görme olanağı sağlar.

Yaşlanma geçişi aynı mekânsal ünitelerde farklı tarihlerdeki örüntüler haritalanarak gösterilebilir. Bunun için her bir mekânsal ünitenin farklı zamanlardaki yaş verisine ihtiyaç vardır. Bu çalışmada biz, yaş geçişini Türkiye'nin Düzey 3 istatistiksel bölgelerinde yani il düzeyinde 1960-2020 döneminde 20'şer yıl eşit aralıklarla nüfusun yaş verisini kullanarak gösteriyoruz (Şekil 4a-b-c-d). Buna ek olarak TÜİK'in iller için üretmiş olduğu nüfus projeksiyonlarının yardımıyla 2025 yılı için de geleceğe yönelik bir harita ürettik (Şekil 4e).

Şekil 4. (a)

Şekil 4. (b)

Şekil 4. (c)

Şekil 4. (d)

Şekil 4. (e)

Şekil 4. (lejant)

Çok Genç (%4'den az)	Genç (%4-6,9)	Olgun (%7-9,9)	Çok Yaşlı (%20-20,9)	Çok Yaşlı (%20-20,9)	Aşırı Yaşlı (%30 ve daha fazla)
--------------------------------	-------------------------	--------------------------	--------------------------------	--------------------------------	---

Şekil 4. Türkiye'de İl Düzeyinde Yıllara Göre Yaşlanma Örüntüsü.
(a) 1960, (b) 1980, (c) 2000, (d) 2020, (e) 2025 (tahminlere göre)

Türkiye demografik geçişle ilişkili olarak hızlı bir yaşlanma sürecini deneyimliyor. Nitekim ulusal ölçekte 1960'da sadece %3,5 olan yaşlı nüfus oranı, 1980'de %4,7'ye, 2000 yılında %5,7'ye yükselmiş ve 2020'de %9,5'e ulaşmıştır. Buna göre ulusal ölçekte ülke, 1960'da çok genç, 1980 ve 2000'de genç görünümlü iken 2020'de yaşlı nüfus sınırına dayanmıştır ve 2025 yılı projeksiyonuna göre ise artık yaşlı (%10,9) bir ülke haline gelecektir. Bu görünüm, Türkiye'nin ulusal anlamda yaşlanma geçişinin son evresine yaklaştığını gösterir.

Türkiye 1960 yılında iller ölçeğinde genç ve daha ziyade çok genç yaşlanma düzeyleriyle temsil edilmiştir. Bu tarihte iller arasında yaş yapısı açısından büyük farklar olmasa da yaşlanma geçişi ülkenin batı bölgelerinde başlarken büyük bir kısmı geçiş öncesi evresindedir (Şekil 4a ve Tablo 3). 1980 yılında, nüfusu çok genç yapıdaki il sayısı azalırken genç yapıdakilerin artışı ve

görünümüne olgun yaşlanma düzeyindeki illerin eklenmesiyle yaşlanma geçişinin zamansal ve mekânsal farklılıkları belirginleşmiştir (Şekil 4b). Fakat geçişin daha ileri aşamaları gerçekte yeni bin yılda gözlenmiştir (Şekil 4c ve 4d). Ülke genel olarak genç görünürken 2000 yılında yaşlı kategorisinde iller ortaya çıkmış, 2020'de bunların sayısı 49'a ulaşarak geçiş sonrası evreye yaklaşılmıştır (Tablo 3). İllerin 1960'lı yıllarda birbirine benzeyen yaşlanma örüntüsünden yaşlanma geçişinin her bir il için farklı zaman aralıklarında ve hızlarda gerçekleştiği ve bu yüzden gittikçe farklılaştığı bir ıraksama örüntüsüne doğru şekil değiştiriyor. Ülkenin batısında başlayan kuzeyinde devam eden yaşlanma geçişi zamanla güneye ve doğuya doğru yayılarak tüm Türkiye'yi etkisi altına alıyor. Dahası 2025 yılı için yapılan tahminlerin görünümü, il düzeyindeki ünitelerin $\frac{3}{4}$ 'ünün geçişini tamamlamak üzere olduğuna ve bazı illerin çok yaşlı düzey ile geçiş sonrası evreye erişeceğine işaret ediyor (Şekil 4e).

Tablo 3. Türkiye'de İl Düzeyinde Yıllara Göre Yaşlanma Düzeylerinin Dağılımı.

Yıllar	Çok Genç (%4'den az)	Genç (%4-6,9)	Olgun (%7-9,9)	Yaşlı (%10-19,9)	Çok Yaşlı (%20-29,9)	Aşırı Yaşlı (%30 ve daha fazla)	Toplam
1960	49	18	-	-	-	-	67
1980	18	43	6	-	-	-	67
2000	12	36	28	5	-	-	81
2020	2	10	20	49	-	-	81
2025*	1	11	9	58	2	-	81

*2025 yılı hesaplamaları TÜİK'in Nüfus Projeksiyonları verisine dayanır.

Bu nedenle üretilen haritalar bize Türkiye'de bir mekânsal ünite düzeyinde yaşlanma geçişinin çeşitlilik gösterdiğini ileri sürme fırsatı verir. Tablo 3'te 1960 yılında ülkedeki yaşlanma düzeylerinin sadece iki kategoride toplanmasına karşılık 2020'de 4 kategoriye çıkması bu çeşitlenmeyi ifade eder. 2025 yılı tahminlerinde ilk defa çok yaşlı kategorisinin eklenmesiyle mekânsal olarak 5 farklı kategoriyi bir arada görmek mümkün olacaktır. Bu örüntü geçişin geniş bir spektrumda yayıldığını ortaya koyar. İller

açısından yaşlanma düzeylerindeki çeşitlilik, Tablo 4'teki yıllara göre yaşlı nüfus oranlarına ait betimsel istatistiklerde de açıkça izlenebilir. Zira tablodaki göstergeler içerisinde range, varyans, standart sapma gibi merkezi yayılım ölçütlerindeki yıllara göre beliren değer artışları bu çeşitlenmeyi doğrular niteliktedir. Yaşlanma geçişinin mekânsal örüntüsünde gözlenen bu çeşitliliğin muhtemelen dikkate alınmayı gerektirecek değişik etkileri ve sonuçları olacaktır.

Tablo 4. Türkiye’de İllerin Farklı Yıllardaki Yaşlı Nüfus Oranlarına Ait Betimsel İstatistikler.

Yıllar	N	Mod	Ortanca	Ortalama	Min	Mak	Range	Varyans	St. Sap.
1960	67	2,5	3,3	3,5	2,3	5,1	2,8	0,6	0,7
1980	67	4,3	4,8	5	1,8	9,4	7,6	2,8	1,7
2000	81	2,7*	6,7	6,4	2	12,8	10,8	5,6	2,4
2020	81	5,6*	11,8	11,1	3,4	19,8	16,4	14,5	3,8
2025	81	10,7	12,9	12,5	3,7	21,7	18	18,3	4,3

* Çoklu mod değeri göstermektedir.

Yaşlanma geçişinin mekânsal görünülerinin haritalanması, geçmiş ile günümüz arasında köprü kurmamızı sağlamak suretiyle bize demografik bir olgunun aniden ortaya çıkmadığını, aksine bir süreç olarak geliştiğini kavrama fırsatı verir. Bu tür bir kavrayış, çeşitli plan karar ve uygulama düzeylerinde geleceğe yönelik öngörülerde bulunabilmemize yardımcı olacaktır. Yaşlanma geçişi öncesi, erken ve geç geçiş ya da geçiş sonrası evrelerindeki alanların oluşturduğu örüntü, bize yaşlanmayı yaratan dinamiklerin kendi mekânsallıkları bağlamında ayrıca ele alınarak açıklanması gerektiğini de anımsatır.

4. Sonuç

Bu makalenin birinci bölümünde ilk olarak mekânsal dönüşle sosyal ve beşerî bilimlerin günümüzde giderek mekânı yeniden keşfetme ve sosyal/beşerî olanı mekândan koparmadan anlama ve açıklama çabası, coğrafi düşüncenin yeniden fark edilişi, başta mekân ve yer olmak üzere beşerî coğrafyanın temel kavramlarının araştırmalarda ön plana çıkışı vurgulanmıştır. İkinci olarak yaşlanma olgusunun coğrafi paradigmalara nasıl ele alınabileceği tartışılarak yeni araştırma tasarımları için örnekler verilmiştir. Son olarak da olguları mekânsal düşünmede hangi temel kavramların öne çıktığı üzerinde durulmuştur. Bu bölümde tartışılan düşünceler, tüm sosyal ve beşerî bilimler için coğrafi bakışın interdisipliner (veya multidisipliner) önemli açılımlar sağlayabileceğine ve sosyo-mekânsal olgunun anlaşılmasında ve sorunun çözümünde kritik rol oynayabileceğine dikkat

çeker.

Makalenin ikinci bölümü, yaşlanma olgusunu farklı zamansal-mekânsal ölçeklerde nasıl haritalanabileceğine Türkiye’den örnekler sağlamıştır. İlk olarak aynı zamansal kesitte farklı mekânsal ünitelere göre yaşlanma örüntülerinin haritalanmasıyla yaşlanma kategorilerinin mekânsal örüntüsünün ve düzeyinin ölçeğe bağlı olarak nasıl değiştiği, mozaik görünümü aldığı ve çeşitlendiği resmedilmiştir. Nasıl ki görüntünün sahip olduğu ayrıntıyı ifade eden çözünürlük yükseldiğinde daha fazla ayrıntı elde edilirse; coğrafi bilginin temsilini sağlayan haritalarda da mekânsal ölçek yani coğrafi ünite (ülke, bölge, il, ilçe, köy, mahalle vb.) alanı ne kadar küçülürse olguların dağılımında o kadar yüksek çözünürlük (ayrıntı) elde edilebileceği gösterilmiştir. Bu yüksek çözünürlüklü görüntü, Türkiye’de yaşlanmak üzereyiz uyarısı veren ulusal düzeyin aslında yanıltıcı olduğunu, daha şimdiden ilçe ve köy ve/veya mahalle düzeylerinde birçok coğrafi üniteye yaşlı, çok yaşlı, hatta aşırı yaşlı yerel toplum yapısının ortaya çıktığını bize göstermiştir. Unutmamak gerekir ki yaşlanmadaki mekânsal farklılıklar muhtemelen güncel ve geleceğe dair konumsal kararları ve dolayısıyla bölgesel ve yerel refahı etkileyeceği için mekânsal ölçeğin doğru seçimi önemlidir. Zira ulusal düzeydeki belirlenen politikaların bölgesel/yerel ihtiyaçlara cevap verebilmesi veya uyarlanabilmesi için yaşlanmanın bu düzeylerde örüntülerine ihtiyaç vardır (Gietel-Basten vd. 2020).

İkinci olarak aynı mekânsal ünitelerde farklı yıllara ait yaşlanma örüntüleri haritalanmak suretiyle yaşlı nüfus oranlarındaki zamansal değişimin yani, yaşlanma geçişinin mekânsallığı görselleştirilmiştir. Zamansal boyutun eklenmesiyle her bir mekânsal ölçekte yaşlanma hareket kazanarak mekânsal bir süreç halini almıştır. Bu bize aynı ülkenin farklı coğrafi ünitelerinde değişik zamanlarda yaşlanma süreci yaşandığını kavrama fırsatı sunmakla kalmaz, zamanın yaşlanma düzeylerinin mekânsal örüntüsünü yeniden değiştiren temel bir unsura dönüştüğünü gösterir.

Bir olgunun mekânsal dağılımı, zamansal boyutla birlikte incelenirse; örüntüler bir kaleydoskop⁷ görüntüsüne benzer. İşte buyazı, yaşlanma gibi toplumsal bir olgunun zamanda ve mekânda sabit kalmadığını, kaleydoskop görüntüsü gibi sürekli değiştiğini, bu yüzden de toplumsal olanın mekânda bir inşa süreci olduğundan yola çıkılarak yaşlanmanın zamana ya da mekâna öncelik vermeden birlikte ele alınması gerektiğini ileri sürer. Bunun gerçekleştirilebilmesi için coğrafi perspektif bize çok değerli bakış açıları ve araçlar sağlayacaktır. Bu noktada Schwanen ve arkadaşlarının (2012, s.1292) belirttiği gibi yaşlanmanın ve yaşlılığın mekânsallıklarının araştırılmasında teorik açıdan güçlendirilmesi gereken alanlardan biri de mekânsal-zamansallık (spatio-temporality) ile ilgilidir.

Araştırmanın bulguları ışığında hem bölgesel hem de yerel düzeyde her bir mekânsal ölçekteki örüntünün her şeyden önce yaşlanma politikalarında ve uygulamalarında doğru kararlar geliştirmeye katkı sağlayacağı iddia edilebilir. Her mekânsal ölçekte yaşlanma örüntüleri, ait olduğu yerler ve çevreleri başta olmak üzere ilişkili oldukları tüm mekânlarda toplumları ve ekonomiyi yeniden şekillendirecektir. Yine aynı mekânsal birimler eksenindeki örüntüler, yaşlanma düzeylerinin nedenlerini ve sonuçlarını anlamak ve açıklamak adına yapılacak olan

yaşlanma araştırmalarına yol gösterecektir. Kısacası, yaşlanmanın mekânsal örüntüleri yaşlanma olgusunun rastlantısal olarak mekâna serpiştirilmiş olmanın ötesinde anlamlara sahip olduğunu ima eder.

Bu çalışmada yaşlanmanın mekânsal örüntüleri TÜİK'ten sağlanan yaş verilerinin yardımıyla üretilen haritalarla temsili olarak gösterilmiştir. Elbette bu örüntüler, yaşlanmanın gerek belirleyicileri gerekse etki ve sonuçlarına dair başka verilerle çok daha geniş boyutlarda ilişkilendirilebilir ve CBS ile mekânsal analizleri yapılabilir. Bunun için en küçük mekânsal ünitelerin sınır bilgilerine ve bu ünitelerdeki yaşlanma ve bunu açıklayıcı istatistiksel verilerin toplanmasına, düzenlenmesine ve paylaşılmasına ihtiyaç vardır.

Notlar

1. Birçok yazara göre yer (place), daha fazla deneyimlenmiş, çevremizle karşılaşmamızın yaşadığı hali ve mekân (space), daha matematiksel, bunun dayatılmış soyut görünümü olduğu için yer ile mekân arasında bir fark görür (Elden, 2009). Mekân, beşerî anlamlar, eylemler ve kimlik, çevresel ve zamansal olarak bir araya getirildiğinde yer olabilir (Relph, 1976). Yer, toplumsal kökleşmişlik ve görünümün sürekliliği için bir ortamdır. Mekân/lokasyon, hareketlilik ve yerden yere günlük yaşamın artan benzerliğiyle yerdeki sosyal ilişkilerin ve peyzajın kökleşmişliğinin üstesinden gelerek geçmişin aşılmasını temsil eder (Agnew, 2011).

2. Teleoloji, her şeyin temelinde bir ereksellik/ amaçlılık bulunduğunu, bir erikle belirlenmiş ya da bir ereğe yönelmiş olduğu fikrinden hareket eden, yaşamı ve evreni erkeklerle temellendiren ve açıklayan düşünce biçimidir.

3. Tarihselcilik eleştirisi en güçlü tekamülünü Batıda, özellikle de Fransız Marksizmi içinde

yaşamıştır.

4.Konumsallık, bir kişinin belirli bir sosyal ifade (yaş, sınıf, etnik köken, cinsiyet) içindeki göreceli konumunun dünyayı anlamayı nasıl etkilediğini vurgulayan bir kavramdır (Barcus ve Halfacree, 2018, s.10).

5. Heteroseksüelliğin cinsel yönelimde asli biçim ve norm olduğunun düşünülmesi.

6.Yaşlanmanın demografik yönü çeşitli gösterge ve endeksler yardımıyla analiz etmek mümkündür. Medyan yaş, yaşlanma endeksi, aktif yaşlanma endeksi, potansiyel destek oranı, ana-baba destek oranı, yaşlı-çocuk oranı, yaşlı bağımlılık oranı bunlardan bazılarıdır.

7.Kaleydoskop veya çiçek dürbünü, içine bakıldığında renkli desenler görülen bir aygıttır. Bu desenler, ışığın yansımalarıyla elde edilir ve dürbün hareket ettirildikçe sürekli değişir. (Kaynak: https://tr.wikipedia.org/wiki/%C3%87i%C3%A7ek_d%C3%B-Crb%C3%BCn%C3%BC?utm_source=wiki)

Kaynakça

- Agnew, J. (2011). Space and place. In J. Agnew and D. Livingstone (Eds.), *Handbook of geographical knowledge* (Chapter 23) (pp.316-330). Sage.
- Alaydın, N. (2019). Türkiye'deki yaşlılık çalışmalarına lisansüstü tezler üzerinden bakmak: Bir içerik analizi çalışması. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, 12(1), 60-72.
- Andrews, G.J., Cutchin, M., McCracken, K., Phillips, D. R., & Wiles, J. (2007). Geographical gerontology: The constitution of a discipline. *Social Science & Medicine*, (65), 151–168. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2007.02.047>
- Andrews, G.J., Milligan, C., Phillips, D.R., & Skinner, M.W. (2009). Geographical gerontology: Mapping a disciplinary intersection. *Geography Compass*, 3(5), 1641–1659. <https://doi.org/10.1111/j.1749-8198.2009.00270.x>
- Arun, Ö. (2018). Türkiye'de yaşlanma çalışmaları: Dün, bugün, yarın. *Akdeniz İnsani Bilimler Dergisi*, 8(2), 41-61. Doi: 10.13114/MJH.2018.409
- Barcus, H.R., & Halfacree, K. (2018). *An introduction to population geographies: Lives across space*. Routledge.
- Bilgili, M. (2020). Coğrafyada mekân felsefesi üzerine yaklaşımlar. *International Journal of Geography and Geography Education*, (41), 88-102. <https://doi.org/10.32003/igge.674936>
- Chen, Y., Bouferguene, A., Shen, Y., & Al-Hussein, M. (2019). Difference analysis of regional population ageing from temporal and spatial perspectives: A case study in China. *Regional Studies*, 53(6), 849-860. <https://doi.org/10.1080/00343404.2018.1492110>
- Chou Y.H. (1995). Spatial pattern and spatial autocorrelation. In AU Frank and W. Kuhn (Eds), *Spatial information theory a theoretical basis for GIS. COSIT 1995*,(pp.365-375). Springer. https://doi.org/10.1007/3-540-60392-1_24
- Cowgill, D.O. (1974). The ageing of populations and societies. *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, (415), 1-18.
- Crang, M., Thrift, N. (2000). Introduction. In M. Crang and NJ Thrift (Eds.), *Thinking space* (pp.1-30). Routledge.
- Deniz, A. (2018). Feminist coğrafya: Cinsiyetin coğrafyası, coğrafyanın cinsiyeti. N. Özgen (Ed.), *Sosyal coğrafya içinde* (s.251-284). PEGEM Akademi.
- Devlet İstatistik Enstitüsü (1963). 1960 Genel Nüfus Sayımı: Türkiye Nüfusu. Devlet İstatistik Enstitüsü.
- Devlet İstatistik Enstitüsü (1984). 1980 Genel nüfus sayımı: Nüfusun sosyal ve ekonomik nitelikleri: Türkiye. Devlet İstatistik Enstitüsü.
- Devlet İstatistik Enstitüsü (2003). 2000 Genel nüfus sayımı: Nüfusun sosyal ve ekonomik nitelikleri: Türkiye. Devlet İstatistik Enstitüsü.
- Devlet Planlama Teşkilatı (2007). Türkiye'de yaşlıların durumu ve yaşlanma ulusal eylem planı. Devlet Planlama Teşkilatı.
- Elden, S. (2009). Space I. In R. Kitchin & NJ. Thrift (Eds.), *International encyclopedia of human geography* (First edition, Vol. 10, pp. 262-267). Elsevier.
- Eryurt, M.A. (2014). Türkiye'de yaşlı nüfus ve yaşlılık dönemiyle ilgili yaşam tercihleri. Türkiye aile yapısı araştırması: Tespitler,

öneriler içinde (s.88-109). TC Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı.

Gauthier, H.L., & Taaffe, E.J. (2000). Three 20th century revolutions in American geography. *Urban Geography*, 23(6), 503-527. <https://doi.org/10.2747/0272-3638.23.6.503>

Gietel-Basten, S., Mau, V., Sanderson, W., Scherbov, S., & Shulgin, S. (2020). Ageing in Russia: A regional appraisal. *Journal of Population Ageing*, 13(1), 63–80. <https://doi.org/10.1007/s12062-019-9238-x>.

Golant, S.M. (1972). The Residential location and spatial behavior of the elderly: A Canadian example. *University of Chicago, Geography Research Papers*.

Golant, S.M. (1984). The geographical literature on aging and old age: An introduction. *Urban Geography*, 5(3), 262–272.

Gold, J.R. (2009). Behavioral geography. In R. Kitchin and N.J. Thrift (Eds.), *International encyclopedia of human geography* (Vol.1, pp. 282-293). Elsevier.

Gregory, T., & Patuelli R. (2015). Demographic ageing and the polarization of regions -an exploratory space-time analysis. *Environment and Planning A: Economy and Space*, 47(5), 1192–1210. <https://doi.org/10.1177/0308518X15592329>

Güleç, M. ve Tekbaş, Ö.F. (1997). Sağlık perspektifinden yaşlılık. *Türkiye Klinikleri Tıp Bilimleri*, 17(6), 369-378.

Han, X., Li, J., & Wang, N. (2018). Spatiotemporal evolution of Chinese ageing from 1992 to 2015 based on an improved Bayesian space-time model. *BMC Public Health*, (18), 502. <https://doi.org/10.1186/s12889-018-5417-6>

Henderson, G., & Sheppard, E. (2006). Marx

and the spirit of Marx. In S. Aitken and G. Valentine (Eds.), *Approaches to human geography* (pp.57-74). Sage.

Işık, O. (1994). Değişen toplum/mekân kavrayışları: Mekânın politikleşmesi, politikanın mekânsallaşması. *Toplum ve Bilim*, (64-65), 7-38.

Janelle, D., Goodchild, M. (2006). Spatially integrated social science. In B. Warf (Ed.), *Encyclopedia of human geography* (pp.455-457). Sage: Thousand Oaks.

Kácerová, M., Ondacková, J., & Mládek J. (2014). Time-space differences of population ageing in Europe. *Hungarian Geographical Bulletin*, 63(2), 177-199. [Doi:10.15201/HUNGEOBULL.63.2.4](https://doi.org/10.15201/HUNGEOBULL.63.2.4)

Kaya, İ. (2005). Sosyal teori ve beşerî coğrafya. *Ulusal coğrafya kongresi 2005* (Prof. Dr. İsmail Yalçınlar anısına) *Bildiriler Kitabı* içinde (s.257-266). Çantay.

Kaya, İ. (2013). Coğrafi düşüncede mekân tartışmaları. *Possible Düşünme Dergisi*, 2(4), 1-13.

Kaya, İ. (2014). Coğrafi düşüncenin değişimi ve paradigmlar. Y. Arı ve İ. Kaya (Eds), *Coğrafya araştırma yöntemleri içinde* (s.19-49). Coğrafyacılar Derneği.

Kürek, S. (2011). Double transitions? Regional patterns of population ageing in Poland. *Geografiska Annaler: Series B, Human Geography*, 93(2), 163–184. [Doi:10.1111/j.1468-0467.2011.00367.x](https://doi.org/10.1111/j.1468-0467.2011.00367.x).

Li, J., Han, X., Zhang, X., & Wang, S. (2019). Spatiotemporal evolution of global population ageing from 1960 to 2017. *BMC Public Health*, (19), 127. <https://doi.org/10.1186/s12889-019-6465-2>.

Livingstone, D.N. (2018). Coğrafyanın kısa

- bir tarihi. N. Yavan ve C.Kurtar Anlı (Çev.), *International Journal of Geography and Geography Education*, (38), 311-317.
- Malpas, J. (2012). Putting space in place: Philosophical topography and relational geography. *Environment and Planning*, 30(2), 226–242. Doi:10.1068/d20810
- Mansvelt, J. (1997). Working at leisure: Critical geographies of ageing. *Area*, 29(4), 289-298.
- Massey, D. (1984). Introduction: Geography matters. In D. Massey and J. Allen (Eds.), *Geography matters! A reader* (pp.1-11). Cambridge University Press.
- Massey, D. (2005). *For space*. Sage.
- Massey, D. (2013). *Space, place and gender*. Wiley.
- McCracken, K., & Phillips D.R. (2005). International demographic transitions. In GJ Andrews & DR Phillips (Eds.), *Ageing and place: Perspectives, policy, practise* (pp.36-60). Routledge.
- McGrane, B. (1983). *Beyond anthropology: Society and the other*. Columbia University Press.
- Özgür, E.M. (2019). Yaşlanmanın coğrafyaları: Coğrafi gerontolojide ilerleme, tartışmalar ve araştırma gündemi. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 17(1), 78-109. doi: 10.33688/aucbd.512325
- Özgür, E.M. (2020). Aging as a new socio-demographic reality of Turkey: Processes, patterns and outcomes. In R. Gulmez & S.Tuysuz (Eds.), *The new Turkey: Politics, society and economy* (Chapter 3, pp.77-131). Nova Science Publishers.
- Özgür, E.M. (2021). Türk beşerî coğrafyasında ihmal edilmiş bir paradigma:Hümanist coğrafya. *Ege Coğrafya Dergisi*, 30(1), 205-224.
- Pınarcıoğlu, M. (1994). Yeni coğrafya ve yerellikler. *Toplum ve Bilim*, (64-65), 90-111.
- Pratt, G. (2009). Feminist geographies. In D. Gregory, R. Johnston, G. Pratt, MJ. Watts & S. Whatmore (Eds.), *The dictionary of human geography* (5th edition, pp.244-248). Wiley-Blackwell, Chichester.
- Relph, E. (1976). *Place and placelessness*. Pion.
- Rowles, G.D. (1993). Evolving images of place in aging and 'aging in place'. *Generations*, 17(2), 65-70.
- Sayer, A. (1992). *Method in social science: A Realist approach*. (Second Edition). Routledge.
- Sayer, A. (2000). *Realism and social science*. Sage.
- Sayre, N.F., & Di Vittorio, A. V. (2009). Scale. In R. Kitchen and NJ Thrift (Eds.), *International encyclopedia of human geography* (Vol. 10, pp.19-28). Elsevier.
- Schwanen, T., Hardill, I., & Lucas, S. (2012). Spatialities of ageing: The co-construction and co-evolution of old age and space. *Geoforum*, (43), 1291-1295. <https://doi.org/10.1016/j.geoforum.2012.07.002>
- Seamon, D., & Sowers, J. (2009). Existentialism/existential geography. In R. Kitchin & NJ Thrift (Eds.), *International encyclopedia of human geography* (Volume 3, pp.666-671). Elsevier.
- Skinner, M. W., Cloutier, D., & Andrews, G. J. (2015). Geographies of ageing: Progress and possibilities after two decades of change. *Progress in Human Geography*, 39(6), 776–799.

- Skinner, M.W., Andrews, G. J., & Cutchin, M.P. (Eds) (2018). *Geographical gerontology: Perspectives, concepts, approaches*. Routledge.
- Soja, E. (1989). *Postmodern geographies: The reassertion of space in critical social theory*. Verso.
- Soja, E. (1993). *Postmodern geographies and the critique of historicism*. In J. Jones, W. Natter & T. Schatzki (Eds), *Postmodern contentions: Epochs, politics, space* (pp.113-136). Guilford.
- Soja, E. (1996). *Thirdspace: Journeys to Los Angeles and other real-and-imagined places*. Blackwell.
- Soja, E. (2000). *Postmetropolis: Critical studies of cities and regions*. Blackwell.
- T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı (2019). *On birinci kalkınma planı (2019-2023)*. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı.
- T.C. Kalkınma Bakanlığı (2013). *Onuncu kalkınma planı 2014-2018*. T.C. Kalkınma Bakanlığı.
- T.C. Kalkınma Bakanlığı (2014). *Onuncu kalkınma planı 2014-2018: Yaşlanma özel ihtisas komisyonu raporu*. T.C. Kalkınma Bakanlığı.
- T.C. Kalkınma Bakanlığı (2018). *On birinci kalkınma planı 2019-2023: Yaşlanma özel ihtisas komisyonu raporu*. T.C. Kalkınma Bakanlığı.
- Tekeli, İ. (2010). *Mekânsal ve toplumsal olanın bilgilim yazıları*. İlhan Tekeli Toplu Eserler Serisi 10, Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Tuan, Y.F. (1975). *Images and mental maps*. *Annals of the Association of American Geographers*, 65(2), 205-213.
- Türkiye İstatistik Kurumu (2014). *İstatistiklerle yaşlılar 2013*, TÜİK Haber Bülteni, Sayı: 16057. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Yaslilar-2013-16057>
- Türkiye İstatistik Kurumu (2018). *Nüfus projeksiyonları: 2018-2080*. TÜİK Haber Bülteni, Sayı: 30567. <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=30567>
- Tunçel, H. (2002). *Türk öğrencilerin zihin haritalarında İslam ülkeleri*. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(2), 83-103.
- Warnes, A.M. (1981). *Towards a geographical contribution to gerontology*. *Progress in Human Geography*, 5(2), 317-341.
- Yavan, N. (2005). *Bilim felsefesi bakımından coğrafyada pozitivist yaklaşım*. *Ulusal coğrafya kongresi 2005 (Prof. Dr.İsmail Yalçınlar Anısına) Bildiri Kitabı içinde (s.405-414)*. Çantay.
- Yurdadön-Aslan, P. ve Yavan, N. (2018). *Edward Said'in 'mekânsal dönüş'e katkısı*. *Posseible Düşünme Dergisi*, (14), 114-135.